

Glava XI

BRIGADA U ZAVRŠNIM OPERACIJAMA ZA OSLOBOĐENJE ZEMLJE

Neposredno po završetku Mostarske operacije, u kojoj je uspješno sudjelovala 9. udarna divizija otpočela je s pomjeranjem svojih jedinica u pravcu zapada - u srednju Dalmaciju, radi njihova odmora, sređivanja i priprema za predstojeća dejstva u završnim operacijama za oslobođenje zemlje.

MARŠ OD ŠIROKOG BRIJEGA DO KLISA

Druga dalmatinska proleterska udarna brigada, koja se nalazila u rajonu Širokog Brijega, dobila je 18. februara 1945. godine od Štaba 9. ud. divizije naređenje da izvrši pokret osnovnim pravcem: Široki Brijeg - s. Gorica - s. Cista - s. Turjaci - Klis, s tim da za prebacivanje do Trilja koristi kamione, a od Sinja do Klisa uskotračnu željeznicu.¹⁾ Međutim, zbog zauzetosti kamiona i željeznice za potrebe drugih jedinica divizije, Štab brigade je morao organizirati i izvesti marš pješke, s tim što su se samo neki dijelovi prebacili kamionima do Sinja.

Marš je otpočeo 21. februara i trajao je 7 dana. Brigada je marševala pravcem: Široki Brijeg - s. Gorica - s. Turjaci - s. Cista - s. Otok - s. Ramljani - s. Turjaci, i to u jednoj koloni, danju, uz potrebno obezbeđenje sa zemlje, jer nije bilo opasnosti od napada iz zraka, a zanoćivala je u navedenim mjestima. Svakog dana smjenjivao se bataljon u prethodnici. Prehrana na maršu organizirana je iz vlastite komore, koja je bila dobro opskrbljena. U toku marša u jedinicama je brigade vladalo vrlo dobro raspoloženje, naročito kod starih boraca, koji su dugo ratovali van Dalmacije i sad se, poslije dvije godine, u nju vraćali. Na cijelom putu kojim je brigada marševala i u selima u kojima je zanoćivala narod je oduševljeno pozdravljao svoje prvoborce-proletere, koji su pronijeli slavom ovjenčanu zastavu brigade kroz Bosnu, Hercegovinu, Crnu Goru, Sandžak i Srbiju, kujući bratstvo i jedinstvo naših naroda, junački se boreći za njihovo oslobođenje. Pozdravljao je narod svoju brigadu, koja je dala ogromne žrtve i kroz dvo-

1) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 5-1/1.

godišnju borbu uzdigla se u red najslavnijih jedinica Narodnooslobodilačke vojske.

27. februara brigada je, stigavši na prostor Dicmo - Klis - Poljica, izvršila marš i razmjestila se prema slijedećem: Štab brigade, brigadna bolnica, intendantura, 4. bataljon i zaštitna četa u s. Dicmo, a 1, 2, 3, i 5. bataljon i ostale jedinice u Klisu i Poljicima. Stigavši na ovaj prostor, brigada je u svom sastavu imala: 2.132 borca i starješina, 1.196 pušaka, 198 automata, 140 puškomitraljeza, 24 mitaljeza, 18 lakih i 8 teških minobacača, 5 kamiona, 17 jahaćih i 177 tovarnih konja.²⁾ S obzirom na ovakav sastav i naoružanje, a posebno na borbeno iskustvo i moral njenih boraca, brigada je zaista predstavljala veoma snažnu jedinicu, sposobnu za izvršenje i najtežih zadataka, što se kroz daljnja dejstva brigade i potvrdilo.

Na ovom prostoru brigada je ostala do 4. marta 1945. godine. Za to vrijeme rasformiran je 5. bataljon, čije je ljudstvo i naoružanje raspoređeno po ostalim bataljonima brigade; izvršio je izvjesno preoružanje pješadijskim oružjem njemačkog porijekla; dobijeno je nekoliko kamiona za potrebe prijevoza štapskih stvari, sredstava veze i intendanture; ranjenici i bolesnici koji nisu bili sposobni za pokret predani su vojnoj bolnici u Splitu, a neki su poslani svojim kućama na liječenje; iz skladišta 8. korpusa dobijena je odjeća i obuća za skoro čitavu brigadu. Obavljene su i ostale vojne i političke pripreme za nove obaveze i zadatke koji su stajali pred brigadom. Borci i starješine sudjelovali su na raznim priredbama i mitinzima zajedno s narodom.

U ovo vrijeme, opća situacija na jugoslavenskom ratištu bila je za nas povoljna. Narodnooslobodilačka vojska je bila ojačala brojno i po naoružanju. Odlukom Vrhovnog štaba od 1. marta 1945. godine Narodnooslobodilačka vojska dobila je naziv Jugoslavenska armija, a Vrhovni štab naziv Generalštab JA,³⁾ Osmi korpus, u čijem se sastavu nalazila i 9. ud. divizija 2 marta preformiran u 4. armiju. Front na jugoslavenskom ratištu išao je linijom: r. Drava - r. Dunav - r. Sava - Sarajevo - Banja Luka - Bihać - Gospić - Karlobag. U okviru završne te operacije Jugoslavenske armije za potpuno oslobođenje zemlje, 4. armija je trebalo da dejstvuje na lijevom krilu - preko Like, Gorskog kotara, Hrvatskog primorja, uključujući i otoke, ka Rijeci, Istri, Trstu i Slovenskom primorju; dok je njena 9. ud. divizija trebala nastupati na lijevom krilu armije - uz obalu i preko otoka. U tom cilju, 4. marta 1945. g. otpočeo je pokret jedinica 9. ud. divizije ka liniji Gospić - Karlobag.

POKRET OD KLISA KA KARLOBAGU

Shodno naređenju Štaba 9. ud. divizije da 2. dalmatinska proleterska udarna brigada izvrši pokret ka Karlobagu, i to u prvoj etapi da se prebaci na prostor Drniš - Kosovo Polje, a u drugoj etapi ka Karlobagu, 4. marta u 05.00 sati jedinice brigade otpočele su prvu etapu marša, krećući se u dvije kolone, i to: 1, 2, i 3. bataljon cestom Dicmo - Šinjski - Drniš; 4. bataljon cestom Klis - Solin - Trogir - Drniš, a prištapski dijelovi i intendantura željez-

2) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i brojno stanje 9. udarne divizije od 19. II 1945. godine.

3) Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945, knj. II, izdanje 1965, str. 500.

nicom. Marš je protekao u potpunom redu i bez zastoja, a završio se kasno u noć istog dana. Prva je stigla kolona koja je išla preko Sinja i razmjestila se u rajonu Kosova Polja, a zatim kolona koja je išla preko Trogira, a koja se razmjestila u rajonu Drniša. Dijelovi koji su se prevozili željeznicom stigli su u Drniš 5. marta u 8 sati. Na ovom prostoru brigada se zadržala do 17. marta. Ovih desetak dana iskorišteno je za intenzivno obučavanje, naročito novih boraca, za sređivanje, politički i kulturno-zabavni rad.

Smotra 2. dalmatinske proleterske brigade u Novigradu, 27. marta 1945. godine

16. marta Štab 9. udarne divizije naredio je brigadi da se iz rajona Drniš - Kosovo polje prebaci u rajon Novigrad - Islam Grčki - Islam Latinski.⁴⁾ S obzirom na to daje dužina marš-rute iznosila preko 150 km, prebacivanje brigade u naznačeni prostor izvršeno je u tri dnevna marša. Marš je otpočeo 17. marta u 6 sati i u toku prvog dana jedinice brigade stigle su u rajon s. Krstača, gdje su zanoćile. Drugog dana marša brigada se prebacila do rajona s. Lužane, a noću 19/20. marta, preko Kule Atlagića, na prostor Novigrad - Islam Grčki - Islam Latinski, sjeverozapadno od Benkovca.

Nakon pristizanja brigade u ovaj rajon, a prema prethodnom naredenju Štaba 9. udarne divizije, 1. bataljon se izdvojio iz sastava brigade i preko Obrovca i Gračaca upućen je u rajon s. Medak u Lici, radi sadejstva 5. brigadi 20. divizije na blokiranju neprijateljskih snaga u rajonu Gospića i

4) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 4/5.

obezbjedenja s tog pravca. S bataljonom je bio i načelnik Štaba brigade Branko Mirković. Poslije 14 dana bataljon se vratio u sastav brigade, prilikom napada na neprijateljska uporišta u rajonu Karlobaga.

U rajonu Novigrada, brigada (bez 1. bataljona) ostala je do 2. aprila. Razlog za to bilo je usporeno nadiranje glavnih snaga 4. armije kroz Liku, zbog čega je usporen i pokret, odnosno nastupanje 9. udarne divizije duž obale, pa je 9. divizija bila zadržana u armijskoj rezervi. Ovaj odmor brigada je svestrano iskoristila za neposredne pripreme za predstojeća dejstva. Pored ostalog, u skladu s uvođenjem trojne formacije, rasformiran je 4. bataljon brigade, a njegovo ljudstvo raspoređeno je u druge jedinice brigade i divizije.⁵⁾

Štab brigade prilikom svečane podjele odlikovanja borcima u Novigradu, 27. marta 1945.

BORBE U PRIOBALNOM PODNOŽJU VELEBITA

Poslije uspješno završenih borbi oko razbijanja neprijateljskih snaga na prostoru Udbina, Korenica, Lapac, Bihać, 4. armija je pregrupirala svoje snage u cilju izvođenja ofanzivnih dejstava preko Vrhovina, Perušića, Gospića i Karlobaga u pravcu sjeverozapada, u sklopu čega je 9. udarna divizija dobila zadatak da likvidira neprijateljska uporišta na otoku Pagu i u rajonu Karlobaga.⁶⁾

5) Isto. Pregled brojnog stanja 2. dalmatinske brigade po godinama.

6) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 6-1/1. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije IV JA, op. br. 96/1945, 2. IV 1945. godine.

Brigada je 1. aprila od Štaba 9. udarne divizije dobila naređenje da se u Novigradu ukrca na nekoliko većih i manjih brodova naše ratne mornarice i preko Novigradskog mora iskrca u rajonu s. Barić draga, na putu Obrovac - Karlobag. Shodno dobijenom naređenju, ukrcavanje jedinica 2. dalmatinske proleterske udarne brigade otpočelo je u toku noći 1/2. aprila. Prvi ešalon brigade (2. i 3. bataljon) isplovio je iz novigradske luke u svitanje 2. aprila i istog dana do 16 sati iskrcao se na obalu u s. Barić draga. Zatim su se brodovi vratili po ostale dijelove brigade, čije je ukrcavanje završeno do 21 sat istog dana, a prebacivanje u s. Barić draga izvršeno u toku noći 2/3. aprila.

Drugog aprila u 11 sati Štab 9. udarne divizije izdao je borbenu zapovijest za likvidaciju neprijateljskih uporišta na otoku Pagu i u rajonu Karlobaga. Ovom zapoviješću 2. dalmatinska proleterska udarna brigada dobila je zadatak da zajedno s 3. bataljonom 3. brigade izvrši napad na neprijateljska uporišta u rajonu Karlobag - s. Sušanj - s. Konjsko - s. Baške Oštarije, s ciljem likvidacije istih, s tim što će njen 1. bataljon, koji se nalazio na pravcu Gospić, zajedno s 5. brigadom 20. divizije djelovati u zahvatu komunikacije Gospić - Baške Oštarije, a nakon ovladavanja s. Brušani i izbijanju iznad Baških Oštarija, bataljon će ostati u sastavu svoje brigade, dok će se 5. brigada vratiti u rezervu svoje divizije.⁷⁾

Pošto je brigada dobila ovo naređenje u toku prevoženja i iskrcavanja u rajon s. Barić draga, jedinice su odmah po iskrcavanju krenule pješke u rajon s. Šugarje - s. Lukovo, a odatle produžile ka s. Šikići - s. Uzelci, gdje su izvršene pripreme za napad na neprijateljska uporišta u rajonu Karlobaga,

Zemljište preko kojeg su jedinice brigade trebale napadati jako je krševito i teže prohodno, a jedina komunikacija, koja vodi uz more, bila je porušena. Neprijatelj je na svojim položajima koristio betonske bunkere koje su ranije izgradili Talijani. Položaji su bili ojačani žičanim i minskim preprekama.

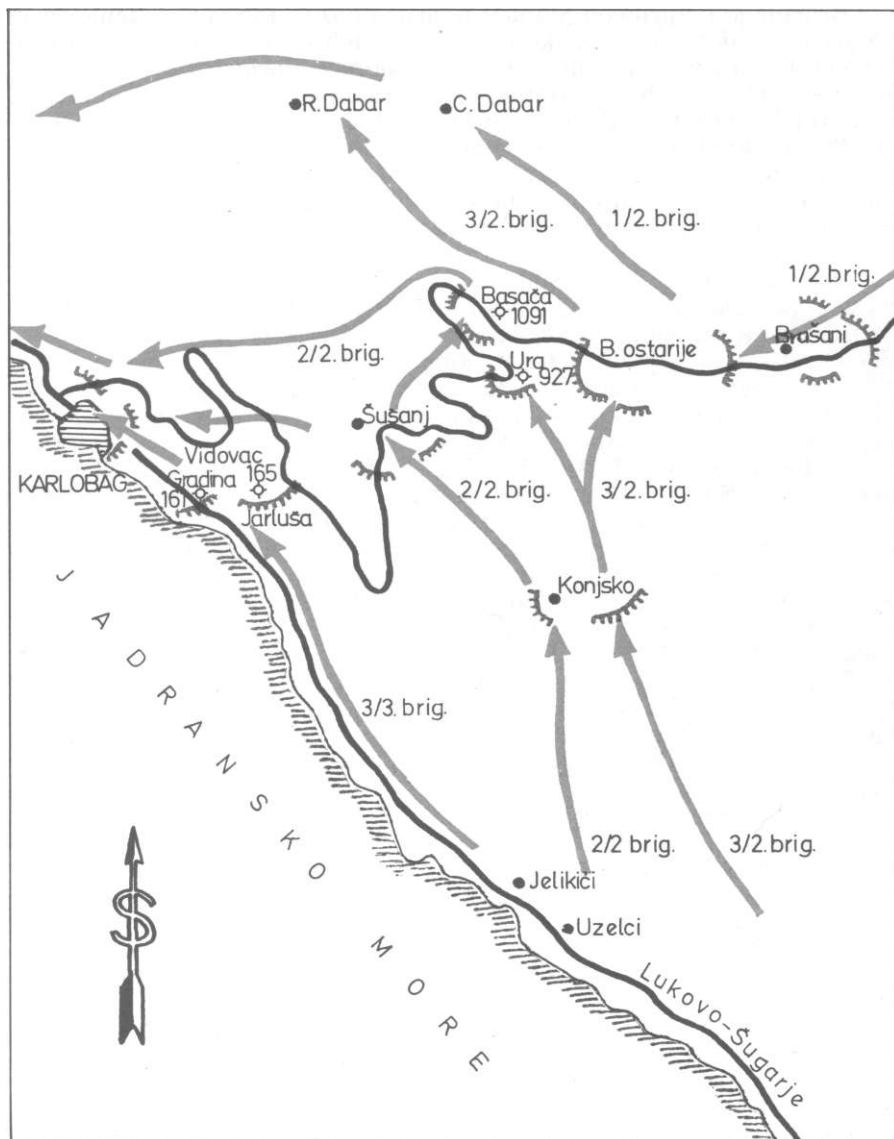
U zoni napada brigade branili su se dijelovi neprijateljske 392. plave divizije, i to: 3. jurišna ustaška bojna 4. ustaškog zdruga, 3. bojna 846. pukovnije bez 9. satnije i dijela 12. satnije, 2. četa 392. inženjerijskog bataljona, 1. vod 6. baterije 392. artiljerijskog puka, 3. satnija obalske straže (Küstenjägers) i mornarička komanda HAKA. Ukupna jačina neprijatelja iznosila je oko 350 vojnika i starješina. Namjera ovih snaga bila je da uporno brane navedene položaje u zahvatu komunikacije Karlobag - Gospić i da ih po svaku cijenu zadrže u svojim rukama, kako bi spriječili povezivanje snaga naše 9. i 20. divizije.^{8*)}

Nakon artiljerijske pripreme koju je vršio artiljerijski divizion 9. udarne divizije iz rajona zapadni Uzelci, a koja je trajala jedan sat, jedinice brigade su 4. aprila u 8 sati, krenule u napad. Koristeći maglu, 2. i 3. bataljon neopaženo su se privukli neprijateljskim položajima u rajonu s. Konjsko, iznenadili neprijatelja i oko 10 sati odbacili ga u pravcu s. Sušanj i s. Baške Oštarije; nakon čega je 2. bataljon produžio nastupanje ka s. Sušanj, a 3. bataljon, desno od njega, ka Uru (k. 927) i s. Baške Oštarije. Na položajima u

7) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 6-1/1. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije IV JA, op. br. 96/1945, 2. IV 1945. godine.

8) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 6-4.

LIKVIDACIJA NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA U RAJONU KARLOBAGA

rajonu s. Sušan neprijatelj je pružao jači otpor, ali je pod pritiskom 2. bataljona bio potisnut i oko 13 sati povukao se na Basača (k. 1091) i Uru (k. 927), koje su bile jako utvrđene. Nakon ovladavanja neprijateljskim uporištem u rajonu s. Sušan, 2. bataljon je uputio jednu svoju četu ka Karlobagu, radi sadejstva 3. bataljonu 3. brigade, dok se s glavinom svojih snaga usmjerio u pravcu kota Basača i Uru.

U 18 sati istog dana, uz snažnu artiljerijsku podršku, otpočeo je napad na Basaču, Urui i Baške Oštarije. U ovom napadu sudjelovao je čitav 3. bataljon, 2. bataljon bez jedne čete i 1. bataljon, koji je po ovladavanju s. Brušani nastupao u pravcu Baških Oštarija. Neprijatelj je u ovom rajonu pružao veoma snažan otpor, naročito na Basači i Uri, ali je do 20 sati bio zbačen i s ovih položaja, odakle se povukao u pravcu Crnog i Ravnog Dabra, uništavajući prethodno fortifikacijske objekte i svoja skladišta.

Nakon likvidacije neprijateljskih uporišta u rajonu Basača, Uri, Baške Oštarije, 2. bataljonu, koji se nalazio na lijevom krilu borbenog rasporeda brigade, naređeno je da se usmjeri ka Karlobagu, gdje je neprijatelj pružao snažan otpor 3. bataljonu 3. brigade, koji je nastupao u zahvatu komunikacije Obrovac - Karlobag. Naročito snažan otpor neprijatelja bio je na položajima Gradina i Jatluša (k. 165). Nakon ovladavanja ovim položajima i nabacivanju neprijateljskih snaga koje su se branile sjeveroistočno od Karlobaga, neprijatelj je bio prisiljen da se, pod zaštitom mraka, neorganizirano povuče iz Karlobaga u pravcu Jablanca, ostavljajući naoružanje i opremu. Jedinice 2. bataljona nastavile su njegovo gonjenje u pravcu Jablanca, dok su 3. i 1. bataljon brigade produžili nastupanje u pravcu Crnog i Ravnog Dabra.

Rano ujutro 5. aprila, neprijatelj jačine oko 100 vojnika izvršio je ispad iz rajona s. Crni Dabar u pravcu Baških Oštarija, odnosno prema 1. bataljonu, koji je poslije dvosatne borbe prešao u protunapad i odbvacio neprijatelja u pravcu Crnog i Ravnog Dabra, nastavivši, zajedno s 3. bataljonom, čišćenje ovog rajona od neprijateljskih snaga i njihovo nabacivanje u pravcu Jablanca.

U borbama za likvidaciju neprijateljskih uporišta u rajonu Karlobaga, odnosno komunikacije Karlobag - Gospić, 2. dalmatinska proleterska udarna brigada imala je 5 mrtvih i 25 ranjenih boraca. Među ostalima, poginuo je potporučnik Stipe Romac, zamjenik komandanta 2. bataljona, a ranjen je poručnik Mate Marin, politkomesar 2. čete. Istodobno neprijatelju su nanijeti veliki gubici: ubijeno je 50, ranjeno 25, a zarobljeno 44 neprijateljska vojnika, dok je zaplijenjeno: 6 topova, 2 teška minobacača, 3 flaka, 8 mitraljeza, 4 puškomitraljeza, 100 pušaka, 80 cijevi i 20 doboša za puškomitraljeze, 400 nagaznih mina, 2 vagona topovskih granata, 40.000 puščanih i 2.000 mitraljeskih metaka, 120 minobacačkih mina, 6 sanduka ručnih bombi, 7 tona eksploziva, 140 šaržera za mitraljez »breda«, 100 šljemova, 200 plinskih maski, 1 automobil, 5 tovarnih kola, 1 motocikl, 2 bicikla, 2 poljske kuhinje, 12 telefona, 5 km telefonskog kabela, 3 akumulatora i 2 motora za njihovo punjenje, 3 telefonske centrale, 6 radio-stanica, 12 konja, 3 vagona brašna, 3 i po vagona kukuruza, 3 vagona zobi, pola vagona raži, 4 vagona soli, 1500 kg kruha, 1400 kg slanin, 30 sanduka raznih konzervi, 1 tona konzerviranog kupusa, 100 pokrivača, 80 pari hlača i 130 bluza, kao i drugog materijala.

U svom operacijskom izvještaju, Štab 9. udarne divizije izvijestio je Štab 4. armije da su pripreme za operaciju likvidiranja neprijateljskih uporišta u rajonu Karlobaga izvedene dobro i na vrijeme; da se komandni kadar brigade dobro snalazio u toku borbe, primjenjujući obuhvate, i da nije bilo boraca ni rukovodilaca koji se nisu dobro držali u toku ovih borbi.⁹⁾

9) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 7-2/2. Operacijski izvještaj 9. udarne divizije Štabu IV JA od 6. IV 1945. godine.

Likvidacija neprijateljskih snaga u rajonu Karlobaga imala je neposrednog pozitivnog odraza na uspješno dejstvo 3. brigade na otoku Pagu, koja je, u sadejstvu s 3. bataljona mornaričke pješadije, do sredine dana 5. aprila likvidirala neprijateljska uporišta na ovom otoku i isti oslobodila. Osim toga, likvidacijom neprijateljskih uporišta u zahvatu komunikacije Karlobag - Gospić omogućeno je povezivanje 9. i 20. divizije, kao i dalje nastupanje ka Rijeci i Gorskom Kotaru.

LIKVIDACIJA NEPRIJATELJSKOG UPORIŠTA U RAJONU JABLANCA

Nakon što su snage 4. armije razbile neprijateljske snage na liniji Otočac - Perušić - Gospić - Karlobag - o. Pag, neprijatelj se s ostacima svojih snaga povukao ka Senju, zadržavajući isturene dijelove u Jablancu i Sv. Jurju. Značaj Jablanca bio je u tome što je njegovim držanjem neprijatelj obezbjeđivao desni bok svojih snaga u Lici; dok bi ovladavanjem Jablancem s naše strane olakšavalo našim jedinicama dalje nadiranje ka Gorskom Kotaru i Senju, kao i iskrcavanje na Rab i ostale kvarnerske otoke.

7. aprila u 15 sati, Štab 9. udarne divizije izdao je borbenu zapovijest za produženje napadnih dejstava na pravcu Jablanac - Senj. Druga dalmatinska proleterska udarna brigada, koja se do tog vremena bila prikupila u rajonu s. Dušikrava, s. Bileni, ovom zapoviješću dobila je zadatak da, s pridatom PT baterijom i uz podršku artiljerijskog diviziona 75 mm, izvrši napad na neprijateljsko uporište u rajonu Jablanca, u cilju likvidacije istog i gonjenja neprijatelja u pravcu Senja. Početak napada određen je za 8. aprila u 6.00 sati.¹⁰⁾

Po dobivenom zadatku, Štab brigade izdao je borbenu zapovijest za likvidaciju neprijateljskog uporišta u rajonu Jablanca, a jedinice su do kraja dana i u toku naredne noći vršile neposredne pripreme za napad.

U rajonu Jablanca nalazile su se slijedeće neprijateljske snage: 2 voda pješadije 1. satnije 392. inženjerijskog puka, 2 baterije 846. artiljerijskog puka, sve iz sastava 392. plave divizije, koja je bila sastavljena od Nijemaca, Poljaka i Hrvata; zatim 2 voda obalske straže i dijelovi žandarmerije, policije i financa NDH. Ukupna jačina neprijatelja iznosila je oko 450 ljudi, pod komandom majora Krausa. Ove neprijateljske snage bile su se jako utvrdile u samom Jablancu i na okolnim visovima: Klašnica (k. 120) - k. 251 - k. 261 i k. 317, posjevši bunkere i ojačavši obrambene položaje bodiljkavom žicom i nagaznim minama.¹¹⁾

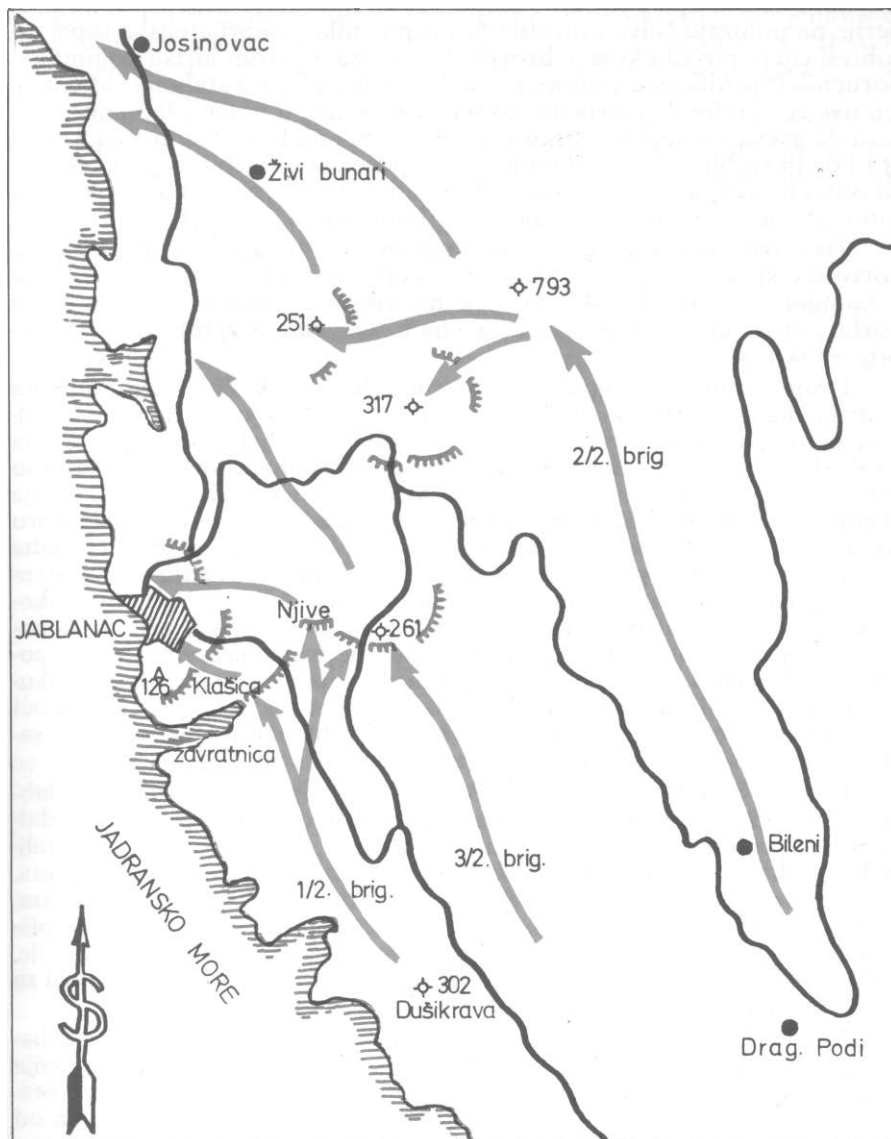
Zemljište u zoni napada brigade bilo je krševito i teže prohodno, obala strma, a jedina komunikacija (Karlobag - Jablanac) porušena. Pored teškog terena, borbena dejstva brigade otežavala je i jaka bura koja je puhala na sam dan napada.

Napad je otpočeo 8. aprila u 8 sati, s jednim satom zakašnjenja, zbog teškoća oko iskrcavanja artiljerijskog divizionu u Priznoj Dragi, tako da artiljerijska priprema nije mogla otpočeti u 7.00 sati, kako je bilo predviđeno, već u 8.00 sati. U samom početku napada borba je bila veoma žestoka, jer

10) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 8-1/1. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije op. br. 110/45. od 7. IV 1945. godine.

11) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 13/6. Pregled neprijateljskih snaga u Jablancu i Sv. Jurju. Ob. otdjelak br. 119/45., od 7. IV 1945. godine.

LIKVIDACIJA NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA U RAJONU JABLANCA

se neprijatelj žilavo branio, koristeći se jako utvrđenim položajima i snažnom artiljerijskom vatrom.

Prvi bataljon brigade nastupao je pravcem Dušikrava - Zavrtnica, odakle se jednim dijelom usmjerio u pravcu Klasnica (k. 120), a drugim u pravcu Njive, gdje se nalazila neprijateljska artiljerija; dok je manjim dijelom sadejstvovao u pravcu k. 261, u cilju olakšanja napada 3. bataljona. 3.

četa 1. bataljona, pod komandom Marka Rosandića i Ilije Alfirevića, u smjelom naletu upala je oko 9 sati u vatrene položaje neprijateljske artiljerije na položaju Njive i uništila 6, a zaplijenila 2 neprijateljska topa, zarobivši cijelu posadu koja je brojala 75 vojnika. U ovom jurišu poginuo je poručnik Ilija Alfirevič, politkomesar čete. Čim je Štab bataljona vidio uspjeh ove čete, odmah je orijentirao sve svoje snage u pravcu Jablanca, s ciljem da presiječe neprijateljske snage u istom i na Klačnici od snaga na k. 261 i da ih razbije i uništi. Bataljon je najprije uspio razbiti neprijatelja na Klačnici (k. 120) a zatim i u samom Jablancu, koji je pao u naše ruke u 14 sati i gdje je zarobljen i sam njemački komandant, major Kraus.

Treći bataljon, u sadejstvu s dijelom snaga 1. bataljona, uspješno je iskoristio rastrojstvo i paniku kod neprijatelja, nastalu zbog prodora 3. čete 1. bataljona u neprijateljske položaje na Njivama, i oko 14 sati skoro bez borbe zauzeo neprijateljske položaje na k. 261, gdje je zarobio oko 70 neprijateljskih vojnika.

Drugi bataljon nastupao je pravcem s. Bileni - k. 793, radi obuhvata neprijatelja na k. 317 i k. 251 sa sjeverozapada. Bataljon je najprije, s jednom četom, bez borbe ovladao k. 251, a zatim s neprijateljskim položajima na k. 317, koja je bila jako branjena i dobro utvrđena. Nakon toga, uputio je jednu svoju čet u rajon s. Živi Bunari i s. Josinovac radi spriječavanja eventulne neprijateljske intervencije od pravca Senja. Borba na sektoru napada ovog bataljona bila je žestoka sve do 14 sati, kada je, zbog uspjeha ostala dva bataljona, počela jenjavati. U to vrijeme, primijetivši da se neprijatelj počeo povlačiti iz Jablanca u pravcu Senja, 2. bataljon je, hitno skoro sve svoje snage orijentirao ka komunikaciji Jablanac - Senj, gdje se postavio u zasjedu s obje strane puta, zatvorivši neprijatelju sve prolaze za povlačenje. Naišavši na zasjedu 2. bataljona, neprijatelj je svim silama pokušavao da se probije u pravcu Senja, ali mu to nije uspjelo, već je zahvaljujući naročito lukavom i smjelom dejstvu 2. čete 2. bataljona, bio potpuno savladan, uz žrtve od 18 mrtvih i 120 zarobljenih.

U 15 sati 8. aprila borba za likvidaciju neprijateljskih snaga u rajonu Jablanca je završena na obali ispod sela Josinovac. U ovoj borbi jedinice 2. dalmatinske proleterske udarne brigade ubile su 73, a zarobile 370 neprijateljskih vojnika, među kojima, kao što je spomenuto i njihovog komandanta, majora Krausa, zaplijenivši od neprijatelja: 8 topova, 2 minobacača 81 mm, 1 PT pušku, 15 puškomitraljeza, 160 pušaka, 26 topova, 26 automata, 47 pištolja, 15 dvogleda, 6 radio-stanica, 6 telefona, preko vagon razne municije, kao i velike količine hrane i drugog materijala. Dok je brigada u borbi za Jablanac imala gubitke od 9 mrtvih, 11 lakše i 5 teže ranjenih.¹²⁾

Nakon likvidacije neprijateljskog uporišta u rajonu Jablanca, 2. i 3. bataljon produžili su nastupanje u pravcu Senja, čisteći na pravcu nastupanja teren od ostataka neprijatelja. Po pristizanju u rajon s. Donja klada, s. Starigrad, ova dva bataljona su se zaustavila, sa zadatkom obezbjeđenja od pravca Senja. Ostale jedinice brigade ostale su u rajonu Jablanca, prikupljajući ratni plijen.

U vezi s likvidacijom neprijateljskog uporišta u rajonu Jablanca, Štab 9. udarne divizije izvjestio je u svom operacijskom izvještaju Štab 4. armije da su pripreme za ovu operaciju bile izvedene pravodobno i dobro, da je

12) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. do 9. maja 1945. (operativni otsjek, 2. VI 1945.).

komandovanje i rukovođenje također bilo dobro, uz vrlo dobro snalaženje višeg i nižeg komandnog kadra u toku borbe, u toku koje je primjenjivano obuhvaćanje i odsijecanje pojedinih neprijateljskih dijelova; daje veza dobro funkcionirala i daje operacija u cjelini uspjela, a da su se u toku borbe istakle sve jedinice brigade, naročito 3. čete 1. bataljona, 1. i 2. četa 2. bataljona. Od pojedinaca naročito su se istakli: iz 2. bataljona - vodnik Frane Erdelj, komandir 1. voda 1. čete; poručnik Vidoje Backović, politkomesar čete; zastavnik Korčulanin Jerko, zamjenik komandira 2. čete i poručnik Gojko Niković, politkomesar iste čete; potporučnik Fabijan Grubišić, pomoćnik politkomesara 2. čete; Luka Matić, komandir 2. voda 2. čete; zastavnik Jakov Režić, komandir 2. čete; zastavnik Šime Grubelić, zamjenik komandira 3. čete; Mate Dragičević, komandir 2. desetine 3. voda 1. čete; iz 1. bataljona - potporučnik Marko Rosandić, komandir 3. čete; Đuro Alfić-ević, pomoćnik politkomesara čete; Milorad Dražić, komandir 1. čete; Pero Tomić, komandir voda u 3. četi; zastavnik Milorad Petrović vodni delegat u 2. četi; Bože Šutalo, komandir voda u 3. četi.

OSLOBOĐENJE OTOKA RABA I CRESA

Nakon zauzimanja Jablanca, 9. udarna divizija orijetirana je, preko otoka Raba i Cresa, ka Istri. Njena 4. brigada bila je u tom momentu u pokretu od Splita ka Senju, dok je 13. brigada i dalje ostala na teritoriju Dalmacije.

Iskrccavanje na otok Rab

I nakon što su naše snage oslobodile Liku i očistile obalu sve do Senja, neprijatelj je i dalje držao otok Rab, s ciljem kontroliranja našeg priobalnog pomorskog saobraćaja, sprečavanja dotura morskim putem našim snagama koje su deystvovalе ka Rijeci, kao i eventualnog deystva u njihov bok i pozadinu.

Za snage 9. udarne divizije otok Rab, zajedno s Cresom i Lošinjom, predstavljao je odskočnicu za dalja deystva na kvarnerske otoke i za iskrccavanje na Istru.

Na otoku Rabu nalazilo se njemačko uporište jačine oko 600 vojnika, 15 topova 540 MAA i 15 protuavionskih topova i mitraljeza, i to:

- u samom gradu Rabu i gradskoj tvrđavi: 1 baterija topova 540 MAA sa 130 vojnika, 60 inženjeraca, 30 pripadnika pomorske policije (Wasserschuttpolizei), 10 žandara i 30 pripadnika lučke komande; sve pod komandom oberlajtnanta Wüglera (koji je u borbi ubijen);

- na rtu Krištofor: 1 baterija topova 540 MAA i 118 vojnika,
- a na rtu Stojan: 1 baterija topova 540 MAA i 150 vojnika, pod komandom oberlajtnanta Alberta Schwarza.

11. aprila u 11.00 sati Štab 9. udarne divizije izdao je borbenu zapovijest za iskrccavanje na otok Rab i likvidaciju neprijateljskih uporišta na istom, prema kojoj je ovaj zadatak povjeren 2. i 3. dalmatinskoj brigadi i Kvarnerskom odredu.¹³⁾

13) Arhiv VII, k. 2023, reg. br. 7/26-7.

Drugo j dalmatinskoj proleterskoj udarnoj brigadi je, ovom zapoviješću, naređeno da se noću 11/12. aprila u Jablancu ukrca na brodove naše i savezničke ratne mornarice i do 3 sata 12. aprila iskrca na otok Rab, u uvali Crnika, na sjeveroistočnom dijelu otoka, sa zadatkom da s jednim bataljonom likvidira neprijateljsko uporište na rtu Stojan, a jedan bataljon da uputi u rajon Supetarska draga i divizijsku rezervu, s tim da njen 2. bataljon ostane u Jablancu radi obezbjeđenja divizijskih dijelova u tom rajonu. Za izvršenje zadatka brigada je ojačana baterijom topova 75 mm.

Treća brigada imala je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište u samom gradu Rabu, a Kvarnerski odred neprijateljsko uporište na rtu Krištofor. Treći bataljon 3. brigade trebalo je da se preveze i iskrca zajedno s 2. brigadom, pošto je na grad Rab trebao da dejstvuje iz pravca sjeveroistoka.¹⁴⁾

Ukrcavanje jedinica 2. dalm. proleterske udarne brigade izvršeno je prema dobijenom planu. Prevoženje od Jablanca do uvale Crnika trajalo je 6 sati. Iskrcavanje je ometano od neprijatelja reflektorskim osmatranjem i artiljerijskom vatrom. Prva se iskrcala četa automatičara, koja je imala zadatak da posjedne mostobran, s kojeg je obezbjeđivala iskrcavanje ostalih jedinica brigade, čije iskrcavanje je završeno do 5 sati ujutro 12. aprila.

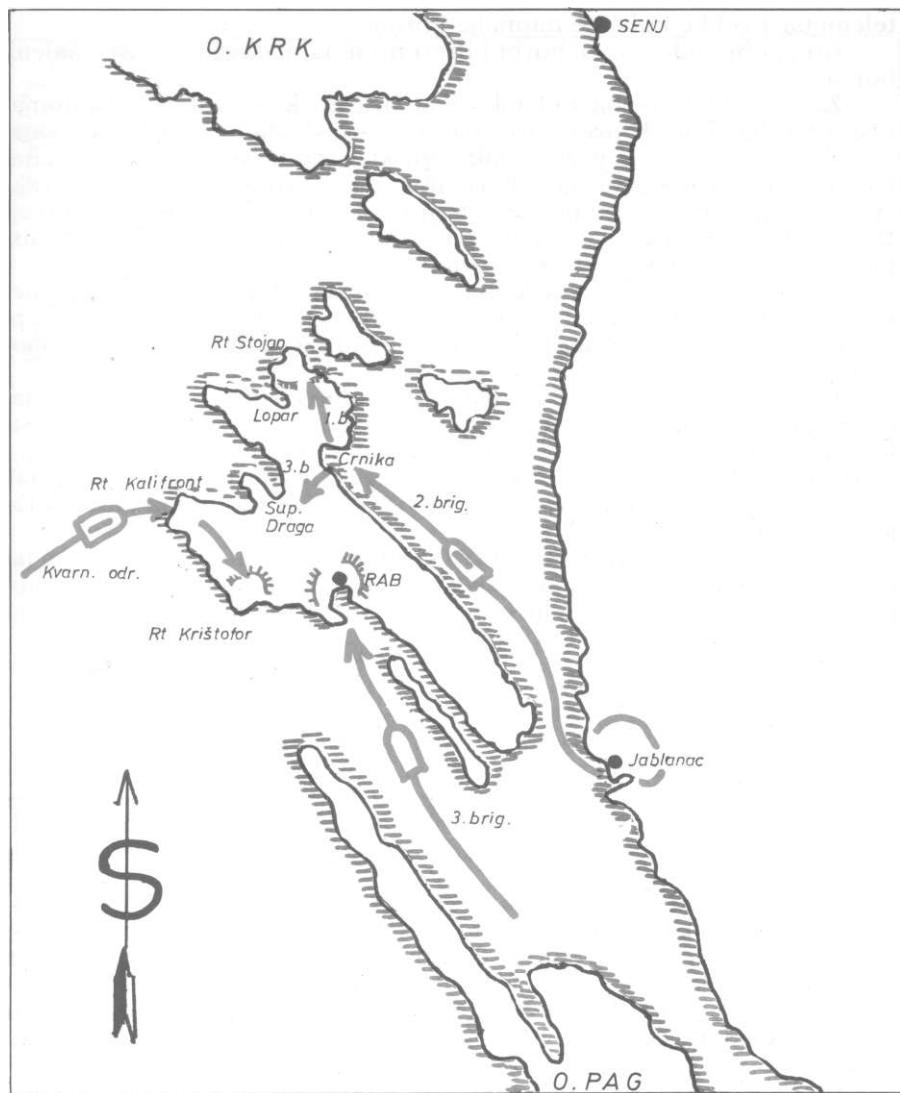
Odmah po iskrcavanju, 1. bataljon je orijentiran prema neprijateljskom uporištu na rtu Stojan, a 3. bataljon upućen u Supetarsku dragu, u divizijsku rezervu, dok je jedna njegova četa krenula u Kampo.rsku dragu, radi obezbjeđenja s tog pravca i povezivanja s jedinicama Kvarnerskog odreda. Brdska baterija 75 mm zauzela je vatrene položaje na samoj obali gdje je izvršeno iskrcavanje i otpočela dejstvovati po neprijateljskom uporištu na rtu Stojan, podržavajući napad 1. bataljona, koji je napadao u dvije kolone, i to: s dvije čete pravcem Kušina glava (k. 96) - Sv. Marija (k. 25) - Tanki Rt, a s jednom četom preko naselja Lopar ka k. 25, gdje su se obje kolone sastale i zajedno s četom automatičara razvile za borbu. Odatle je 1. bataljon jednim dijelom nastupao ka Tankom Rtu a drugim prema Javornom, dok je četa automatičara vršila pritisak uz samu obalu.

Zemljište na rtu Stojan pružalo je 1. bataljonu i četi automatičara mogućnost da se neopaženo privuku neprijateljskim položajima, koristeći se vijugastim uvalama, ali je uski prilaz do rta bio jedini pravac nastupanja, što je išlo u prilog neprijatelju, jer nije mogao biti obuhvaćen, već samo frontalno napadnut.

Primijetivši napadne kolone spomenutih jedinica brigade, neprijatelj je odmah otvorio po njima jaku artiljerijsku vatra. No, njegova artiljerija nije gađala precizno, pa njena vatra nije imala nekog efekta. Međutim, njegova mitraljeska, a naročito vatra iz flakova ometala je dalje nastupanje 1. bataljona i čete automatičara. Stoga je, na telefonski zahtjev Štaba 1. bataljona, baterija 75 mm otvorila vatra po neprijateljskim mitraljeskim gnjezdima i nekoliko ih učutkala. Uz podršku ove baterije čete su se brzo privukle do bunkera iz kojih je pružan veoma snažan otpor. Štab brigade je tada naredio da se artiljerijska i minobacačka vatra skoncentrira na pojedine vatrene točke neprijatelja, a potom prijeđe najuriš. Kako je koja vatrena točka ušutkivana tako ju je pješadija zauzimala, pri čemu je kod neprijatelja došlo do kolebanja, pa su jedinice 1. bataljona i četa automatičara

14) Arhiv VII, k. 2023, reg. br. 7/26-7. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije od 11. IV 1945.

ISKRCAVANJE NA OTOK RAB

počele upadati u neprijateljske bunkere i zarobljavati Nijemce. Poslije tro-satne borbe, u 10 sati 12. aprila, neprijateljsko uporište na rtu Stojan bilo je likvidirano. Neprijateljski gubici bili su : 7 mrtvih i 144 zarobljena vojnika, dok mu je zaplijenjeno: 4 obalska topa 120 mm, 1 protuavionski top 75 mm, 1 protuoklopni top 75 mm, 7 flakova, 2 minobacača 81 mm, 3 mitraljeza »breda«, 4 puškomitraljeza »šarac«, 103 puške, 15 pištolja, 5 signal-

nih pištolja, 5 tromblona, 10 dvogleda, 5 busola, 5 radio-stanica, 6 telefona s velikom količinom telefonskog kabela, 3 reflektora, 2 dinamo-mašine, 1 telemetar i velike količine municije i hrane.¹⁵⁾

Gubici brigade u ovoj borbi bili su minimalni: svega 2 lakše ranjena borca.

Za uspješno izvršenje zadataka, Štab brigade je pohvalio četu automatičara i 1. bataljon. U ovoj borbi naročito se istakla 3. četa 1. bataljona.

Treba istaknuti da je za 2. dalmatinsku proletersku brigadu, na čitavom njenom dvoipogodišnjem borbenom putu, ovo bila prva akcija ovakve vrste - izvršenje desanta preko mora, različita od forsiranja Neretve i Drine i da je brigada ovu akciju izvela potpuno uspješno, kao što je uspješno forsirala rijeke Neretvu i Drinu.

Jedinice Kvarnerskog odreda istog su dana u 9.20 sati likvidirale neprijateljsko uporište na rtu Krištofor, a jedinice 3. brigade, u 12 sati neprijateljsko uporište u gradu Rabu, čime je otok Rab bio potpuno oslobođen.

Istog dana (12.4. 1945) 2. dalmatinska proleterska brigada dobila je naređenje da se sa Štabom, prištapskim jedinicama i 1. bataljonom razmjesti u rajonu s. Lopar, a s 3. bataljonom u s. Supetarska draga, radi odmora i sređivanja jedinica, uz istodobno obezbjeđivanje obale od pravca Sv. Petar i Veločelo glave, s tim da svoj 2. bataljon do daljeg naređenja zadrži u rajonu Jablanca.

15. aprila Štab je brigade održao sastanak sa štabovima bataljona, na kojem su analizirana borbena dejstva brigade u podnožju Velebita i na otoku Rabu; a 18. aprila prebacili su se iz Jablanca na Rab 2. bataljon, intendantura i bolnica brigade.

I s k r c a v a n j e n a o t o k C r e s

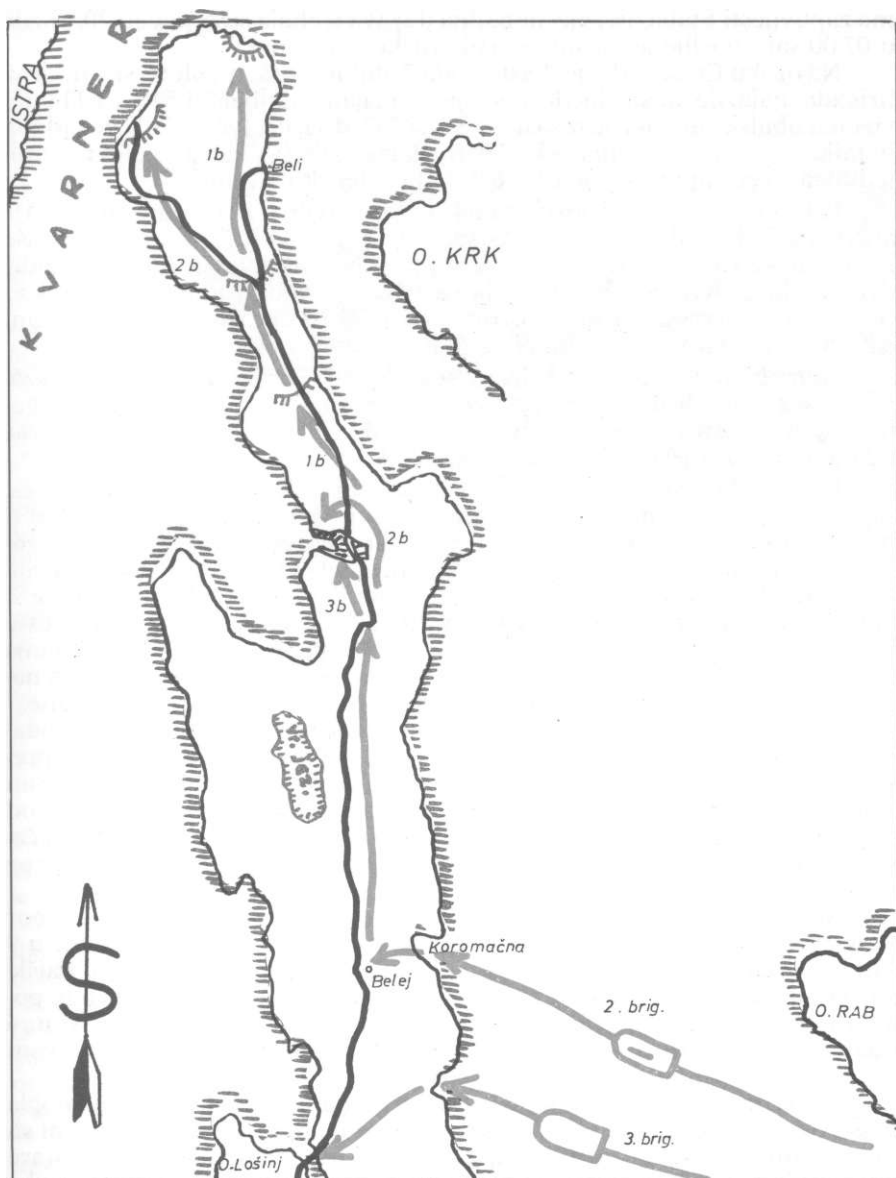
Nakon što su jedinice 9. udarne divizije i Kvarnerskog odreda oslobodile otok Rab, a jedinice 26. divizije, 16. aprila, otok Krk, neprijatelj je još uvijek držao u svojim rukama otoke Cres i Lošinj, s kojih se 9. udarna divizija trebala iskrcati u Istru, radi udara u bok i pozadinu neprijateljskih snaga u rajonu Rijeke.

Štab 9. udarne divizije održao je 18. aprila na Rabu sastanak sa štabovima brigada, na kojem su razmotrena predstojeća dejstva, a sutradan - 19. aprila u 12.15 sati izdao je borbenu zapovijest za iskrcavanje na otoke Cres i Lošinj i likvidaciju neprijateljskih uporišta na istima, određivši za izvršenje ovog zadatka svoju 2. i 3. brigadu i Kvarnerski odred. Ovom zapoviješću bilo je predviđeno da u dejstvima na Cresu sudjeluje ijedna brigada 26. divizije međutim ista nije sudjelovala jer se za to nije ukazala potreba.

Druga dalmatinska proleterska udarna brigada, ojačana s dvije baterije topova 75 mm i jednim vodom protuoklopnih topova, dobila je zadatak da se, uz prethodno osiguranje, iskrca na otok Cres, u uvali Koromačna, 19. aprila u 24.00 sata, i da odatle nastupa komunikacijom u pravcu grada Cresa, s ciljem likvidacije neprijateljskog uporišta u istom, a zatim da na-

15) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. ožujka do 9. svibnja 1945. (operativni otsjek, 2. VI 1945.).

16) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 20-101. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije IV armije od 12. IV 1945.

stavi čišćenje sjevernog dijela otoka. Treća brigada i Kvarnerski odred dobili su zadatak da likvidiraju neprijateljska uporišta na otoku Lošinju. Prema zapovijesti Štaba divizije, napadna dejstva trebala su otpočeti 20. aprila u 07.00 sati, poslije jednosatne artiljerijske pripreme.¹⁷⁾

Na otoku Cresu, gdje je dejstvovala 2. dalmatinska proleterska udarna brigada, nalazile su se slijedeće snage neprijatelja: dijelovi 540. i 1.114. divizionu obalske artiljerije iz sastava 337. i 237. divizije, 1. četa 705. posadnog bataljona, jedna četa talijanske teritorijalne milicije, kao i dijelovi raznih jedinica, sveukupno jačine oko 630 neprijateljskih vojnika.¹⁸⁾

Pripreme jedinica brigade za iskrcavanje na Cres izvršene su 18. i 19. aprila na Rabu, gdje su se oko 19 sati 19. aprila ukrcale na brodove naše i savezničke ratne mornarice i - zajedno s jednim bataljonom 3. brigade, dva bataljona Kvarnerskog odreda i artiljerijskim divizionom 75 mm kao prvi ešalon, iskrcale u uvalu Koromačna, u 23.30 sati istog dana. Prilikom iskrcavanja nisu naišli na nikakve neprijateljske snage.

Odmah po iskrcavanju, brigada se prikupila u rajonu s. Belej (2 km zapadno od uvale Koromačna), odakle je u nastupnom maršu, s 2. bataljonom u prethodnici, pješke krenula komunikacijom u pravcu grada Cresa, udaljenom od mjesta iskrcavanja oko 20 km.

U zoru, oko 4 sata 20. aprila, 2. bataljon, koji se kretao kao prethodnica, zaplijenio je jedan neprijateljski kamion s prikolicom, koji se kretao u pravcu Lošinja, natovaren municijom i hranom i s punom prikolicom goriva. U kamionu je kao pratnja bilo 8 neprijateljskih vojnika, koji su prilikom napada na kamion, dijelom pobijeni a dijelom zarobljeni. Zatim je 2. bataljon produžio marš sve do Krčina (k. 206), odakle je skrenuo s ceste koja vodi u grad Cres, i produžio pravcem Grosulja (k. 326) - Stara Banja - Travnica - Dragarski (k. 278) - Sv. Ursula (k. 333), odakle se razvio za napad na grad Cres, obuhvaćajući ga sa sjeverne i sjeverozapadne strane.

Glavnina brigade marševala je za 2. bataljonom sve do s. Pregona, odakle su 3. bataljon, izviđačka i četa automatičara produžili nastupanje, preko k. 329, ka gradu Cresu, dok su 1. bataljon i četa za vezu zadržani u rajonu s. Pregona. Nešto kasnije 1. bataljon je upućen na komunikaciju koja od Cresa vodi kroz sjeverni dio otoka, sa zadatkom presijecanja iste i sprečavanja izvlačenja neprijatelja u tom pravcu, kao i eventualne pomoći s tog pravca.

Na prilazima gradu Cresu neprijatelj nije pružao neki zanačajniji otpor snagama 2. i 3. bataljona i čete automatičara, tako da su ove jedinice u 9 sati istog dana uspjele ući u grad i zauzeti njegov veći dio. Ali tad su naišle na veoma jak i ogorčen otpor neprijatelja, koji je organizirao za obranu pojedine blokove kuća, postavivši mitraljeze u prozore na višim katovima i odatle branio pristup u pojedine ulice. Naročito je žestoko tukao vatrom iz jedne stare kule u sjevernom dijelu grada.

Pošto brdska artiljerija, koja je bila pridodana brigadi, više nije mogla dejstvovati po gradu, jer su se u njemu nalazile naše jedinice, privučeni su protuoklopni topovi u sam streljački stroj i otpočeli gađati zidine stare kule i pojedina mitraljeska gnijezda u prozorima. Istodobno je po zgradama u kojima se zabarikadirao neprijatelj osuta snažna minobacačka vatra,

17) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 10-1/1. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije IV JA od 19. IV 1945.

13) Arhiv VII, k. 2023, reg. br. 7/26-7.

a u 19 sati prešlo se na juriš, kojeg neprijatelj nije mogao izdržati, već se predao. Samo u jednoj kući, jedinice 2. bataljona zarobile su 90 neprijateljskih vojnika, među kojima komandanta Cresa i šefa fašističke stranke. Tako je oko 20 sati 20. aprila 1945. godine oslobođen grad Cres.

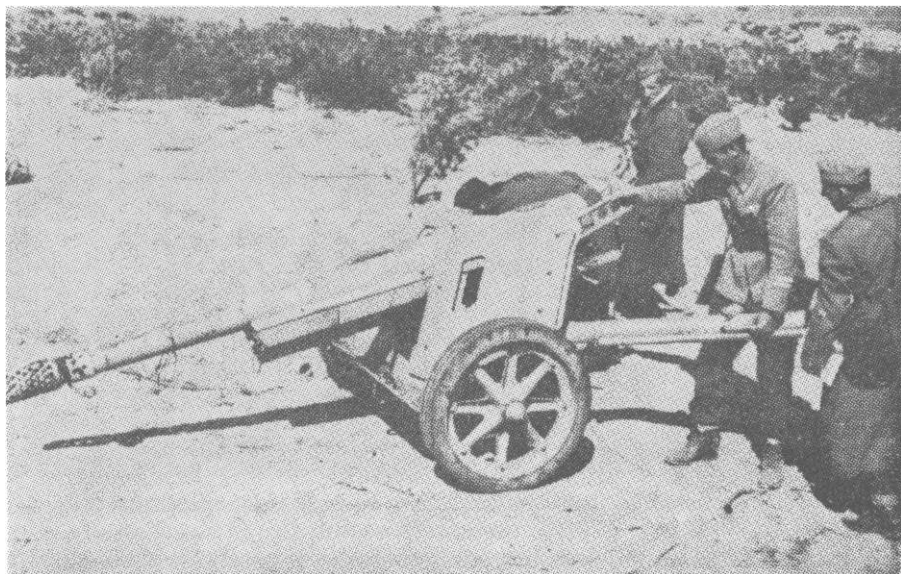

Borci brigade savlađuju neprijatelja u žilavoj borbi za oslobođenje otoka Cresa

Nakon zauzimanja, Štab brigade je naredio 1. bataljonu da u zahvatu komunikacije krene ka sjeveru sa zadatkom likvidacije manjih neprijateljskih uporišta u ovom dijelu otoka. Shodno dobijenom zadatku, 1. bataljon je u 23 sata 20. aprila izvršio napad na neprijateljske snage u rajonu s. Pred-oščica i, poslije jednosatne borbe, likvidirao neprijatelja i zaplijenio mu sav materijal. Zatim je produžio nastupanje i oko 7 sati 21. aprila, primjenom obuhvatnog manevra, likvidirao neprijateljsko uporište u rajonu s. Dol, na istočnoj obali otoka, zarobivši neprijatelja i zaplijenivši mu sav materijal. Odatle je s dvije čete krenuo na neprijateljsko uporište u rajonu s. Ivanje, gdje je pristigao i 2. bataljon. Iz ovog uporišta neprijatelj je pružao snažan otpor jedinicama 1. i 2. bataljona, naročito s artiljerijskom vatrom. A kako ova dva bataljona nisu imala artiljerijske podrške, to je neprijatelj uspio produžiti obranu sve do noći 21/22. aprila, kada je dijelom uništen a dijelom se izvukao i oko 3 sata u zoru, 22. aprila uspio na manjim borbenim čamcima prebaciti u Istru. Time je borba za oslobođenje otoka Cresa i Lošinja bila završena.

U borbama na otoku Cresu, 2. dalmatinska proleterska udarna brigada nanijela je neprijatelju velike gubitke. Ubijeno je 192, a zarobljeno 247

neprijateljskih vojnika. Brigada je zaplijenila: 9 topova, 8 minobacača 81 mm, 1 laki minobacač, 13 flakova, 1 mitraljez »Fiat«, 9 teških mitraljeza, 27 puškomitraljeza, 330 pušaka, 17 automata, 40 pištolja, 25 signalnih pištolja, 4 dvocijevna protuavionska topa 20 mm, 25 sanduka municije za protuoklopni top, 80 sanduka minobacačkih mina, 28 sanduka nagaznih mina, 31 sanduk puščane municije, 10 sanduka mitraljeske municije, 30 sanduka municije za flakove, 100 »pancerfaust« granata, 28 sanduka municije za mitraljez »breda«, 1.300 ručnih bombi, 4 radio-stanice, 5 radio-aparata, 10 telefona s velikom količinom telefonskog kabela, 3 kamiona, 4 motocikla, 5 bicikla, 2 vagona topovske municije i velike količine drugog materijala i hrane.

Bruno Vuletić pokraj zaplijenjenog topa na otoku Cresu, aprila 1945. godine

U ovim borbama na otoku Cresu brigada je imala 14 mrtvih i 35 ranjenih boraca. Među poginulima bili su i Novak Čelebić, politkomesar čete u 2. bataljonu; Pavle Sekulović, obavještajni oficir 2. bataljona i potporučnik Fabijan Grubišić, pomoćnik politkomesara čete u 2. bataljonu.¹⁹⁾

Sve jedinice brigade, u borbama na Cresu, ispoljile su primjernu borbenu disciplinu i visoki moral, veoma uspješno izvršivši postavljene im zadatke. Nije bilo ni jedinice ni pojedinca koji se nisu primjerno pokazali u ovim borbama. Štab 9. udarne divizije, u svom operacijskom izvještaju, izvjestio je Štab 4. armije da su se u oslobodenju otoka Cresa i Lošinja istakle sve jedinice koje su sudjelovale u borbama, a naročito 2. dalm. proleterska udarna brigada u cjelini, posebno 2. četa njenog 1. bataljona. Od pojedina-

¹⁹⁾ Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski ostsjek, 2. VI 1945.).

ca, naročito su se svojom hrabrošću i požrtvovnošću, isktrakli: Tomo Kolubarić, desetar u 2. četi 1. bataljona, koji je prilikom upada u jednu branjenu kuću zarobio 10 Nijemaca; iz 2. bataljona - zastavnik Ante Čaleta, zamjenik komandira čete, koji je sam upao u jednu kuću i zarobio 19 Nijemaca; zatim zastavnik Korčulanin Jerko, zamjenik komandira čete; poručnik Gojko Niković, politkomesar čete; desetari Stjepo Popović i Ilija Grgurević; iz 3. bataljona - Marko Maljković, poručnik Ante Banja i potporučnik Ivan Botica, koji su umješnim rukovođenjem svojom četom doprinijeli likvidaciji neprijateljskih položaja u gradu i zaplijenili velike količine ratnog materijala; borac Risto Grče, koji je kao bombaš likvidirao neprijateljski bunker u gradu i zarobio 5 neprijateljskih vojnika; zastavnik Kazimir Jelić, komandir voda, koji je u gradu likvidirao 2 bunkera i zarobio 7 neprijateljskih vojnika i 1 oficira, pri čemu je sam bio ranjen; borac Petar Prsybyla, koji je kao puškomitraljezac uspješno gonio neprijatelja, ubio 6, a zarobio 2 neprijateljska vojnika; borac Drago Palaveršić, koji je likvidirao bunker i zarobio 2 neprijateljska vojnika; zastavnik Velimir Amižić, koji je sa svojim vođom, na obali u gradu, zarobio posadu flaka; desetar Ive Dundić, koji je u jurišu na jednu utvrđenu zgradu zarobio 6 neprijateljskih vojnika; desetar Franjo Rački, koji je sa svojom desetinom likvidirao utvrđeni neprijateljski rov; borac Dušan Korna, koji je svojim mitraljezom ubio 2 neprijateljska vojnika i time doprinio likvidaciji jedne utvrđene kuće; poručnik Ante Berović, koji je s dijelom mitraljeske čete potisnuo neprijatelja na lijevom krilu, ubio 5 neprijateljskih vojnika i doprinio bržoj likvidaciji neprijatelja u gradu; zastavnik Matija Bokan, referent saniteta i stariji vodnik Duka Marinković, koji su pod veoma teškim uvjetima i neprijateljskom vatrom previjali ranjenike i otpremali ih u brigadnu ambulantu.²⁰⁾

Nakon oslobođenja otoka Cresa, brigada se razmjestila u gradu Cresu, izuzevši 1. bataljona, koji je raspoređen u sjevernom dijelu otoka, sa zadatkom osmatranja i kontrole morskog puta u pravcu Istre i Rijeke. Na Cresu su se jedinice brigade dva dana odmarale i sređivale, pripremajući se za predstojeće zadatke. Tih dana, dotadašnji komandant brigade, Bruno Vuletić, otišao je na dužnost komandanta 4. brigade, a na njegovo mjesto - za komandanta 2. dalmatinske proletherske udarne brigade došao je Ivan Gaće.

ISKRCAVANJE NA ISTRU I OSLOBOĐENJE LOVRANA I OPATIJE

Nakon oslobođenja Kvarnerskih otoka, napredovanje snaga 19. i 26. divizije 4. armije na riječkom pravcu bilo je otežano zbog prisustva jakih neprijateljskih snaga u rajonu Rijeka - Klana - Kastav i za neprijatelja veoma povoljnih obrambenih položaja na liniji r. Rječina. U takvoj situaciji, 9. udarna divizija dobila je zadatak da se iskrca na istočnu obalu Istre, očisti istu od neprijateljskih snaga i udari u bok i pozadinu neprijateljskih snaga koje su se branile u širem rajonu Rijeke i time omogućiti uspješnije nadiranje glavnih snaga 4. armije ka Trstu.²¹⁾

20) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 10-1/2. Operacijski izvještaj Štaba 9. udarne divizije od 23. IV 1945. i Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proletherske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski ostsjek, 2. VI 1945.).

21) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 15-1/2.

Namjera neprijatelja bila je da spriječi iskrcavanje naših snaga na Istru, a ukoliko bi pak iskrcavanje uspjelo - da iskrcane snage, po mogućnosti, razbije i uništi, odnosno da im upornim držanjem svojih uporišta i garnizona ne dozvoli prodor u unutrašnjost Istre, a naročito u pravcu Rijeke i Trsta.

Plan štaba 9. udarne divizije bio je slijedeći: iskrcati se na Istru u rajonu s. Brseć - s. Mošćenice, odakle glavne snage (2. i 3. brigadu) usmjeriti pravcem Lovran - Opatija - Kastav - Rijeka, s ciljem olakšanja prodora snaga 19. i 26. divizije, a pomoćne snage (4. brigadu) usmjeriti u pravcu Labina i ušća r. Raša, s ciljem ofanzivnog obezbjeđenja s tog pravca, odnosno razbijanja neprijateljskih snaga koje bi pokušale intervenirati s tog pravca i likvidacija neprijateljskih garnizona na istom. Planirano je da se iskrcavanje na istarsko kopno izvrši u tri ešalona. U prvi ešalon određena je 2. dalmatinska proleterska udarna brigada, koja je, prema tom planu, trebala da se do 3 sata 25. aprila iskrcu u luku s. Brseć i da obrazuje mostobran na odsjeku s. Mošćenička draga - luka Plomin, radi obezbjeđenja iskrcavanja ostalih snaga divizije (3. i 4. brigade, koje su određene u drugi ešalon) i Kvarnerskog odreda (koji je određen u treći ešalon). Podaci iz ovog plana dostavljeni su Štabu 2. dalmatinske proleterske udarne brigade još dok se nalazio u gradu Cresu, a 24. aprila dobio je i zapovijest za iskrcavanje na Istru, prema kojoj je brigada dobila zadatak da odmah nakon iskrcavanja krene u pravcu Lovrana i Opatije i likvidira neprijateljska uporišta na ovom pravcu.

Iskrcavanje u rajonu Brseća

Odmah po dobijanju naredjenja od Štaba divizije, Štab 2. dalmatinske proleterske udarne brigade naredio je da se čitava brigada, još u toku 24. aprila prebaci u sjeverni dio otoka Cresa, u rajon s. Beli, gdje se već nalazio 1. bataljon. Istodobno je izdata zapovijest za izvršenje predstojećeg zadatka.

24. aprila u 23 sata u luci s. Beli ukrcao se na brodove Jugoslavenske mornarice 3. bataljon i izviđačka četa, koji su kao prvi ešalon brigade otplovili u pravcu s Brseć (Istra), gdje su se iskrcali u 5 sati ujutro 25. aprila. Plovidba i iskrcavanje protekli su u punom redu iako je more bilo jako uzburkano. S ovim ešalom kretali su se komandant i pomoćnik politkomesara brigade. Pri iskrcavanju na obalu jedinica prvog ešalona brigade, neprijatelj nije ispoljio nikakvo dejstvo, bio je iznenađen u pogledu vremena i mjesta iskrcavanja. Odmah po iskrcavanju, 3. bataljon je s jednom svojom i izviđačkom četom brigade posjeo položaje u rajonu s. Sv. Jelena, s jednom četom na kosi Grabrova, a s jednom četom južno od s. Zagorje, i tako stvorio mostobran za obezbjeđenje iskrcavanja ostalih snaga brigade i divizije.

25. aprila u 19 sati u luci s. Beli, na brodove su se ukrcale ostale jedinice brigade i do 23 sata istoga dana iskrcale se u rajonu s. Brseć, također u punom redu i bez ometanja od strane neprijatelja. Tako se 25. aprila 1945. godine čitava Druga dalmatinska proleterska udarna brigada našla na tlu namučene i napaćene Istre, tom dijelu našeg nacionalnog teritorija koji je fašistički okupator gazio punih 26 godina.

Odmah po iskrcavanju 2. dalmatinske proleterske udarne brigade, iskrcale su se i ostale snage divizije i Kvarnerski odred, i to u istom rajonu.²²⁾

Borbe za oslobođenje Lovrana i Opatije

Druga dalmatinska proleterska udarna brigada, odmah po iskrcavanju u rajonu Brseč produžila je nastupanje u pravcu Lovrana i Opatije. Na pravcu nastupanja, sve do Mošćeničke drage, nije naišla na neprijateljske snage, osim što se 3. bataljon, koji se kretao lijevo od glavnine brigade, pravcem Grabrova - Poljane, sukobio s neprijateljskom predstražom u rajonu crkve Sv. Petar. Ovu neprijateljsku jedinicu, koja je brojala do pedesetak vojnika, bataljon je poslije kraće borbe razbio i protjerao, a dijelom uništio.

U rajonu Mošćenička draga jedinice brigade su na kraće vrijeme zastale, radi popune s municijom koja je bila pristigla s Cresa i radi dobijanja konkretnih zadataka za dalje nastupanje. Prema usmeno izdatoj zapovijesti Štaba brigade, 1. i 2. bataljon, kao glavne snage, trebali su da nastupaju u zahvatu komunikacije, pravcem Medveja - Lovran - Ičići - Opatija, a 3. bataljon lijevo od njih - istočnim padinama Učke. Bataljon Kvarnerskog odreda, koji je bio potčinjen brigadi, kretao se pozadi 1. i 2. bataljona, dok su snage 3. brigade bile usmjerene grebenom Učke, radi obezbjeđenja lijevog boka 2. dalmatinske proleterske udarne brigade.

Na pravcu Lovran - Opatija nalazile su se slijedeće neprijateljske snage: 3. i 4. baterija i dijelovi 1. i 2. baterije 1114. obalskog artiljerijskog divizion, dijelovi 1209. bataljona za osiguranje i nešto talijanskih fašista, svega ukupno oko 690 neprijateljskih vonika i oko 15 artiljerijskih oruđa.²³⁾

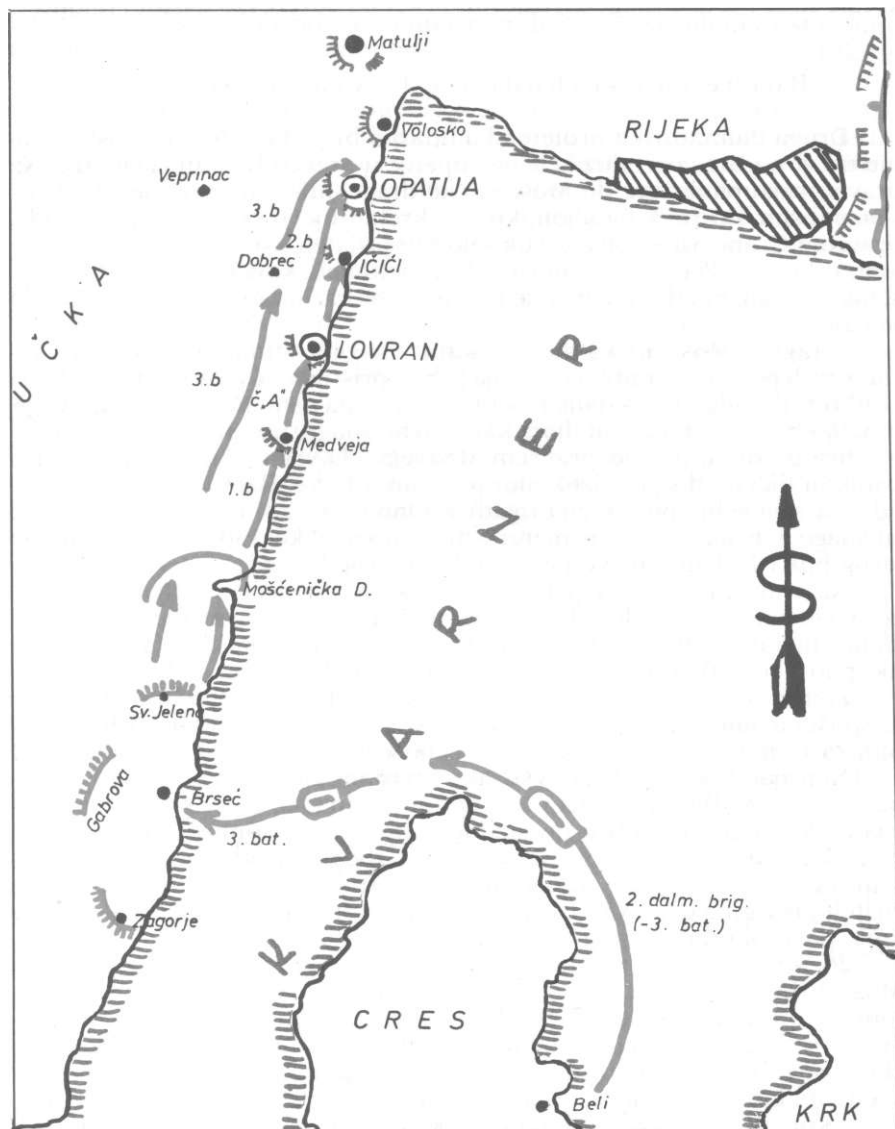
Zemljište u zoni napada brigade bilo je dosta strmo (padine Učke koje se spuštaju u more), s dosta uzastopnih kosa i uvala, dosta pošumljeno raznim rastinjen, a u zahvatu komunikacije kontinuirano jako naseljeno.

Neprijateljski položaji bili su jako utvrđeni, zidani od armiranog betona, opasani bodljikavom žicom i nagaznim minama. Sa svih položaja neprijatelj je imao vrlo dobru preglednost. Imao je i nadmoć u artiljerijskoj vatri, kako u pogledu broja oruđa, tako i zbog pravodobnog reperisanja svih točaka po kojima je trebao otvarati vatru. Treba istaknuti da je neprijatelj još ranije očekivao iskrcavanje anglo-američkih snaga u ovom rajonu, pa se shodno tome i utvrdio.

26. aprila u zoru, jedinice brigade, poslije kraćeg zastanka u rajonu Mošćenička Draga, produžile su nastupanje ka uvali s. Medveja. Ceta automatičara, koja se kretala u prethodnici ispred glavnih snaga brigade, sukobila se kod s. Medveja s manjim neprijateljskim dijelovima, koje je poslije kraće borbe dijelom uništila, a ostatak gonila ka Lovranu. Stigavši pred sam Lovran, ova je četa smjelo prihvatila borbu s neprijateljskim snagama koje su se nalazile u Lovranu i koje je, poslije dvosatne borbe, prisilila da se povuku u utvrđeno uporište u rajonu s. Ičići. Tako je u 13 sati 26. aprila 1945. godine oslobođen Lovran, u kojem su bili istureni samo manji dijelovi neprijateljskih snaga.

22) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski odsjek, 2. VI 1945.).

23) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski odsjek, 2. VI 1945.).

Od Lovrana, četa automatičara produžila je nastupanje ka s. Ičići. Odmah iza nje kretao se 1. bataljon, a lijevo od njega 3. bataljon, dok je 2. bataljon zadržan u rajonu Mošćenička Draga - Medveja, kao brigadna rezerva. Kada se četa automatičara približila s. Ičići naišla je na snažan otpor neprijatelja, pa je morala zastati. Neprijatelj je, također, kod s. Dobrec zadržao nastupanje 3. bataljona.

Prvi bataljon, koji se u stopu kretao za četom automatičara, odmah je uveden u borbu, s ciljem da zajedno s četom automatičara što prije savlada otpor neprijateljskih snaga u rajonu s. Ičići. Međutim, zbog veoma snažnog otpora neprijatelja iz utvrđenog uporišta na kosi iznad ceste koja vodi kroz s. Ičići, 1. bataljon i četa automatičara, u nekoliko ponovljenih napada, nisu uspjeli da do kraja dana likvidiraju to neprijateljsko uporište, iz kojeg se neprijatelj grčevito i odsudno branio.

Tada je Štab brigade odlučio da uvede sve snage u borbu, radi likvidiranja neprijateljskih snaga u rajonu Ičići i Opatija. U tom cilju naredio je 1. bataljonu da, ojačan s vodom protuoklopnih topova, produži napad na neprijateljsko uporište u rajonu s. Ičići i likvidira isto, a 2. i 3. bataljonu da zaobiđu s. Ičići sa zapada i izvrše napad na neprijateljske snage u rajonu Opatija i likvidiraju iste. Napad je počeo u 19 sati 26. aprila, poslije jedno-satne artiljerijske pripreme.

Prvi bataljon je u toku noći 26/27. aprila uspio upasti u s. Ičići i likvidirati neprijateljsko uporište, osim zgrade liječilišta, u koju se neprijatelj zabarikadirao, pružajući veoma snažan otpor.

Drugi i 3. bataljon su, u toku iste noći, prodrli ka Opatiji sa sjeverozapadne strane, a po mraku 27. aprila izvršili zajednički napad na neprijateljske snage koje su se branile u Opatiji. Oko 3 sata 28. aprila čete ovih dvaju bataljona uspjele su prodrijeti u sam grad, ali je neprijatelj nastavio pružati veoma snažan otpor iz utvrđenih zgrada, vršeći i protunapade, uz korištenje 2 tenka i 1 blindiranih kola. Tako su se ulične borbe u Opatiji nastavile u toku dana 28. aprila i noći 28/29. aprila a završile tek oko 5 sati ujutro 29. aprila, kada je bila likvidirana jedna jako utvrđena zgrada, u kojoj su zarobljena 83 neprijateljska vojnika. U međuvremenu je i 1. bataljon srušio posljednji otpor neprijatelja u Ičićima, tako da su 29. aprila u zoru bili oslobođeni i Ičići i Opatija. Nakon toga 1. bataljon je zadržan u brigadnoj rezervi, 2. bataljon se orijentirao ka Voloskom, a 3. bataljona u pravcu Matulja.

Veoma snažan i uporan otpor koji je neprijatelj pružao jedinicama brigade u rajonu s. Ičići i u Opatiji bio je uvjetovan time što je prodor naših snaga na ovom pravcu direktno ugrožavao njegovu obranu u rajonu Rijeke. Neprijateljski gubici, koje mu je 2. dalmatinska proleterska udarna brigada nanijela u ovim borbama iznose: 150 ubijenih, 80 ranjenih i 170 zarobljenih vojnika, zaplijenivši mu: 9 topova 90 mm, 4 teška minobacača, 9 flakova sa 6.000 metaka, 7 mitraljeza »breda« s 25.000 metaka, 26 puškomitraljeza sa 150.000 metaka, 238 pušaka sa 120.000 metaka, 9 automata, 17 pištolja, 6.000 topovskih granata, 5.000 minobacačkih mina, 2.100 ručnih bombi, 5 radio-stanica, 1 kamion, 2 automobila, 3 reflektora, 1 pokretna električna centala, 6 dvogleda i veću količinu razne opreme i hrane.

Brigada je u ovim borbama pretrpjela slijedeće gubitke: 14 poginulih, među kojima zastavnik Frane Makijević, vodni delegat iz 2. bataljona, i 49 ranjenih, među kojima potporučnik Korčulanin Jerko, zamjenik komandira čete iz 2. bataljona i potporučnik Jakov Roguljić, pomoćnik politkomesara čete iz 3. bataljona.

U ovim borbama su se, kao cjelina, istakli 2. i 3. bataljon, a naročito 1. četa 2. bataljona i 3. četa 3. bataljona.

Između 26. i 28. aprila u sastav brigade uključeno je 408 novih boraca albanske narodnosti, pristiglih s teritorija Kosova i zapadne Makedonije. Ovi borci raspoređeni su po jedinicama brigade po oslobođenju Opatije.²⁴⁾

ZAVRŠNE BORBE ZAPADNO OD RIJEKE

Poslije uspješnog iskrcavanja u rajonu s. Brseč, jedinice 9. udarne divizije uspjele su u trodnevnim borbama osloboditi istočnu obalu Istre, od Opatije do ušća rijeke Raše, nanijevši neprijatelju velike gubitke i svojim izbijanjem na sjeveroistočne padine Učke i Čičarije neposredno ugrozile bok i pozadinu njegovih snaga koje su se uporno branile u širem rajonu Rijeke.

Našavši se pred opasnošću od odsijecanja i okružavanja, neprijatelj je otpočeo užurbano izvlačiti svoje dijelove iz južne i zapadne Istre u pravcu sjevera, dok su njegove snage u rajonu Rijeke bile prisiljene da prelaze u kružnu obranu, pojačavši naročito svoju obranu na pravcu dejstva glavnih snaga 9. udarne divizije, na odsjeku Volosko - Rukavac. Namjera Štaba njemačkog 97. armijskog korpusa bila je da pruži odsudan otpor našim snagama sve do pristizanja anglo-američkih jedinica iz Italije i da se njima predaju.²⁵⁾

U takvoj situaciji, Štab naše 4. armije je odlučio da 9. udarnu diviziju orijentira u pravcu Trsta s ciljem likvidacije neprijateljskih uporišta na tom pravcu i stvaranja uvjeta za oslobođenje Trsta. Primivši ovaj zadatak, Štab 9. udarne divizije izdao je, 28. aprila u 23 sata (dok su još vođene borbe u Opatiji i Ičićima), borbenu zapovijest za pokretanje i usmjeravanje divizije kroz Istru u pravcu Trsta. Prema toj zapovijesti, 2. dalmatinska proleterska udarna brigada trebalo je hitno likvidirati neprijateljske snage u Opatiji i Ičićima, a zatim se preko Veprinca uputili sjeverno od Buzeta, radi obezbjeđenja dejstva 3. i 4. brigade pri napadu na neprijateljske snage u rajonu Buzeta. Međutim, sutradan (29.4) kad je brigada već bila otpočela pripreme za izvršenje pokreta u naznačenom pravcu, ovaj zadatak joj je promijenjen. Brigadi je naređeno da, ojačana s jednim bataljonom Kvarnerskog odreda, produži napadna dejstva ka Kastvu i Rijeci, i to na odsjeku Volosko - Rukavac. Ovim je brigada privremeno bila izišla (u operativnom pogledu) iz sastava 9. udarne divizije, dobijajući zadatke od Štaba 4. armije, bilo preko Štaba 9. udarne divizije ili preko Štaba 19. divizije, kojoj je operativno sadejstvovala. S brigadom je ostao načelnik Štaba 9. udarne divizije, Josip Babin-Bepo.²⁶⁾

Likvidacija neprijateljskih uporišta u rajonu Matulji

Na odsjeku fronta s. Volsko - s. Matulji - s. Rukavac, na kojem je trebala napasti 2. dalmatinska proleterska udarna brigada, nalazile su se slijedeće snage neprijatelja: 3 baterije 1114. obalskog artiljerijskog divizionu,

24) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski ostsjek, 2. VI 1945.).

25) Oslobođilački rat naroda Jugoslavije 1941-1945, knj. II, izdanje 1965, str. 608.

26) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 14/1.

dijelovi 188, 235. i 392. divizije njemačkog 97. armijskog korpusa, kao i izvjestan broj četnika popa Đujića; ukupno oko 3.200 neprijateljskih vojnika. Namjera ovih snaga bila je da upornom obranom spriječe naš prodor od Opatije ka Kastvu i Rijeci i time obezbijede organizirano izvlačenje svojih snaga iz rajona Rijeke u pravcu Ilirske Bistrice.

Odmah po dobijanju zadatka za napad na odsjeku Volosko - Rukavac, Štab brigade izdao je borbenu zapovijest za napad, u koji su jedinice krenule u 9.30 sati 30. aprila, i to u sljedećem borbenom poretku: 3. bataljon napadao je pravcem s. Kučići - s. Rukavac, obuhvaćajući sa sjeverozapadne strane neprijateljsko uporište u rajonu s. Rukavac i na k. 320 (samostan); 2. bataljon napadao je desno od 3. bataljona, dijelom snaga na neprijateljsko uporište Volosko a dijelom od s. Perenići, uz željezničku prugu, ka Matulji; bataljon Kvarnerskog odreda s k. 603 štitio je lijevi bok 3. bataljona, dok se 1. bataljon nalazio u s. Zagrad u brigadnoj rezervi.²⁷⁾

Treći bataljon je u 12 sati otpočeo napad na neprijateljske snage u s. Rukavac i nakon trosatne borbe uspio zauzeti ovo uporište, odakle se neprijatelj povukao u pravcu Matulji i Kastva. Bataljon je zatim usmjerio svoj napad na k. 320 s koje je neprijatelj pružao žestok otpor i uspio zaustaviti napad 3. bataljona.

Drugi bataljon je, istodobno s linije s. Franci vršio snažan pritisak ka željezničkoj stanici u Matuljima i ka neprijateljskom uporištu u Voloskom. Međutim, neprijatelj je pružao snažan otpor i uz podršku jake artiljerijske vatre uspio odbaciti jedinice 2. bataljona na polazne položaje. Bataljon je nekoliko puta ponavljao napad i bivao odbijan, tako da su pojedini položaji prelazili iz ruke u ruku, a borba se nastavljala nesmanjenom žestinom.

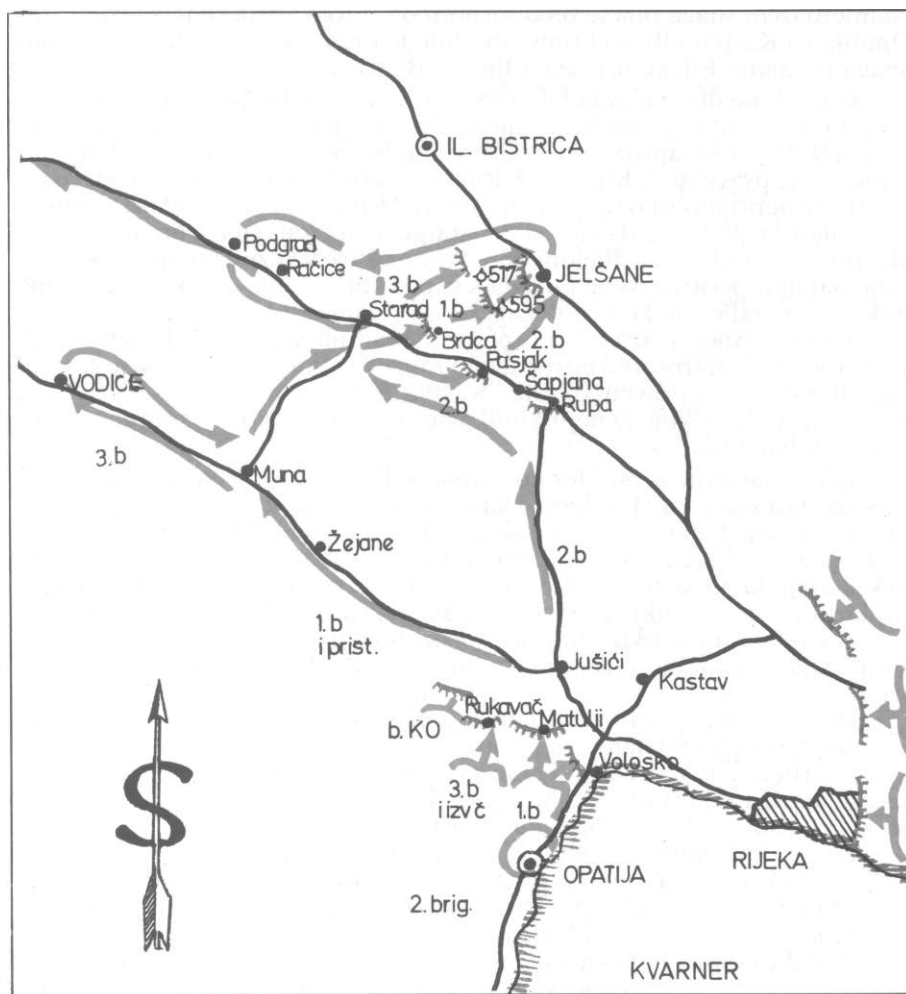
Noću 1/2. maja, oko jedan sat poslije pola noći, 2. bataljon je povučen s položaja u brigadnu rezervu u rajon s. Zatkan, a na položajima ga je smijenio 1. bataljon.

Drugog maja u jutro neprijatelju je na ovaj sektor fronta pristiglo pojačanje jačine oko 500 ljudi i neprijatelj je oko 12 sati izvršio napad na lijevo krilo borbenog rasporeda brigade, na odsjeku s. Rukavac - k. 603 i do 13 sati se uspio ukliniti između bataljona Kvarnerskog odreda i 3. bataljona, zbog čega su se oba ova bataljona morala rokirati ka k. 783.

Za vrijeme neprijateljskog protunapada na lijevom krilu borbenog rasporeda brigade, 1. bataljon je vršio jak pritisak u pravcu Matulji, uspjevši da se padom mraka probije u vrtove prvih kuća u Matulji. Ovim je olakšana obrana na lijevom krilu brigade, jer se neprijatelj, osjetivši jak pritisak ka Matuljima, povukao s k. 603 ka Matuljima i k. 320. Pred zoru je 1. bataljonu naređeno da svoje isturene snage iz Matulja povuče unazad kako ne bi bile odsječene i uništene.

Istog dana (3. maja) u 11.30 sati Štab brigade donio je odluku da u 12 sati izvrši opći napad na neprijateljske položaje na liniji Volosko - Matulji - k. 320. Sve jedinice otpočele su napad istodobno. Napad je bio silovit i neprijatelj mu je teško odolijevao. Čim je četa automatičara uspjela zapaliti zgradu škole u rajonu k. 320, u kojoj je bila zabarikadirana jedna jača grupa neprijatelja, a 1. bataljon s linije s. Franci izvršio snažan prodor u neprijateljske položaje u rajonu Matulji, neprijatelj se na čitavom odsjeku počeo povlačiti, pri čemu je dijelom uništen i zarobljen, a dijelom se izvukao u

27) Arhiv VII, k. 843, reg. br. 3/3. Bojna relacija Štaba 2. proleterske dalmatinske udarne brigade za period od 1. III do 9. V 1945. (operacijski otsjek, 2. VI 1945.).

pravcu s. Mučići - s. Rupa, ostavljajući sav ratni materijal na dotadašnjim položajima.

Za to vrijeme naše jedinice ulazile su u Rijeku, a neprijateljske snage iz rajona Rijeke izvlačile se na sjeverozapad - u pravcu Jelšana i Ilirske Bistrice.

Jedinice 2. dalmatinske proleterske udarne brigade produžile su gonjenje neprijatelja, s ciljem da mu ne dozvole uspostavljanje bilo kakvog organiziranog otpora.

Tako se 3. maja u poslijepodnevnim satima, 2. dalmatinska proleterska udarna brigada našla jugozapadno od grupacije snaga 97. njemačkog armijskog korpusa koja se izvlačila u pravcu Ilirske Bistrice.

Borbe u rajonu sela Brdce - Pasjak - Jelšane

Sutradan nakon likvidacije neprijateljskih uporišta u rajonu Volosko, Matulji, Rukavac, 2. bataljon je produžio nastupanje u zahvatu komunikacije s. Jušići - s. Rupa; dok su ostale snage brigade, u 9 sati krenule komunikacijom s. Zvoneće - s. Žejane - s. Mune, radi obuhvata neprijatelja sa zapada. Stab brigade, 1. bataljon i prištapske jedinice brigade zaustavili su se u rajonu s. Mune, dok je 3. bataljon produžio do s. Vodice. Istoga dana (4. maja) brigadi je, preko Štaba 9. divizije, prenijeto naređenje Štaba 4. armije, kojim je brigada dobila zadatak da preduzme napad na neprijateljske snage u rajonu Jelšane, napadajući na odsjeku s. Brdce - s. Pasjak, uz istodobno obezbjeđenje komunikacije s. Vodice - s. Mune - Rijeka, s tim da na svom lijevom krilu hvata vezu s dijelovima 7. i 13. divizije, a na desnom s dijelovima 14. brigade 19. divizije. Za izvršenje ovog zadatka brigada je ojačana s jednom brdskom baterijom iz artiljerijskog diviziona 9. udarne divizije i četom tenkova.²⁸⁾

Brigada je 5. maja u 13 sati izvršila pokret iz rajona s. Mune, s. Vodice u rajon s. Starad, Visoki Vrh (k. 643), gdje je do 14 sati istog dana stigao i 2. bataljon brigade. Nakon pristizanja u ovaj rajon izvršene su pripreme za napad, a u zoru 6. maja jedinice brigade, uz podršku artiljerije i tenkova, krenule su u napad. Razvila se žestoka borba, jer se neprijatelj odsudno branio, nastojeći da obezbijedi izvlačenje svojih snaga preko Jelšana ka Ilirskoj Bistrici.

Na desnom krilu borbenog rasporeda brigade napadao je 2. bataljon, podržan baterijom brdskih topova i četom tenkova, a sadejstvovala mu je izviđačka četa brigade. Ove snage prodirale su ka željezničkoj stanici u s. Pasjak. Po zauzimanju željezničke stanice i s. Pasjak brzo su izbile na komunikaciju koja vodi za Jelšane, u koje su prodrle u 16 sati istog dana, zaplijenivši velike količine materijala iz neprijateljske komore, čak i bolnicu s 30 ranjenika.

Na lijevom krilu napadao je 1. bataljon, pravcem s. Starad - s. Brdce - k. 595 - Jelšane. Pošto je ovladao sa s. Brdce, izbio je na željezničku prugu sjeverno od s. Šapjane, i produžio napad na k. 595, gdje je naišao na izuzetno žestok otpor neprijatelja koji se branio iz rovova. U prvom naletu bataljon nije uspio razbiti neprijateljske snage na k. 595, već se morao povući i ponovo organizirati juriš. Pošto bataljon nije imao artiljerijske podrške, načelnik štaba 9. ud. divizije Josip Babin-Bepo, i politkomesar bataljona (Ante Kranjac), koji su se kretali neposredno iza streljačkog stroja 2. čete, odlučili su da se od starih i prekaljenih boraca formiraju bombaške grupe i da one u ponovnom jurišu, krećući se ispred streljačkog stroja, zaspu neprijateljske rovove ručnim bombama i tako omogućue upad u rovove i likvidaciju neprijatelja. Ove bombaške grupe predvodio je komandir 2. čete, Uroš Dobrijević, koji je sam nosio dvije torbice napunjene ručnim bomba-

²⁸⁾ Arhiv VII, k. 843, reg. br. 14-1/1. Zapovijest Štaba 9. udarne divizije IV JA od 4. maja 1959.

ma. Ponovljeni juriš u potpunosti je uspio: neprijatelj je razbijen i uništen, a bataljon se u jednom naletu s k. 595 spustio u s. Jelšane, odakle se neprijatelj izvlačio ka Ilirskoj Bistrici. Međutim, njegova zaštitnica, koja se trebala žrtvovati, snažnom vatrom iz mitraljeza i puškomitraljeza tukla je s ceste snage 1. bataljona koje su se trkom spuštale ka cesti.

Dok je 1. bataljon vodio žestoku borbu za likvidaciju neprijatelja na k. 595, Štab brigade uveo je u borbu, na lijevom krilu 1. bataljona, 3. bataljon, koji se do tad nalazio u rezervi. Bataljon je nastupao pravcem k. 538 - k. 517, s ciljem olakšanja napada 1. bataljona. Jedinice ovog bataljona istodobno su sjedinicama 1. bataljona upale u Jelšane, oko 16 sati 6. maja 1945. godine.

Ovim je bio okončan napad brigade na neprijateljske snage u rajonu Jelšana, odnosno završen posljednji boj kojeg je 2. dalmatinska proleterska udarna brigada vodila u toku Narodnooslobodilačkog rata.

U ovim završnim borbama koje je, od 30. aprila do 6. maja vodila zapadno od Rijeke, u rajonima Volosko, Matulji, Rukavac i Brdce, Pasjak, Jelšane, brigada je nanijela neprijatelju velike gubitke. Ubijeno je 1.376, a zarobljeno 452 neprijateljska vojnika. Od neprijatelja je zaplijenjeno: 28 topova, 23 teška i 19 lakih minobacača, 28 flakova, 21 mitraljez, 67 puškomitraljeza, 2.548 pušaka, 40 automata, 58 pištolja, 6 dvogleda, 2 daljinomjera, 4 reflektora s motorima, 17 radio-stanica, 6 radio-aparata, 2 telefonske centrale, 28 telefona, 125 vagona razne municije, 18 motocikla, 35 bicikla, 33 kola na konjsku vuču, 45 konja, 220 automobilskih guma, 9 vagona goriva, 813 kom. polovnih uniformi i donjeg rublja, 1000 kg zobi, 200 kg kave, 388 sanduka dvopeka, 96 sanduka raznih konzervi, 250 kg soli, 2 bačve petroleuma, 2 sanduka pisašeg papira, 5 bačava jestivog ulja, 230 vreća krompira i 4 vagona žita.

Gubici brigade u ovim borbama bili su: 31 poginuli, 103 ranjena i 7 nestalih boraca. Među poginulim bili su potporučnici Marko Maljković i Petar Petrić, kao i zastavnik Josip Gulin.

U završnim borbama zapadno od Rijeke istakli su se, kao cjelina, sva tri bataljona, na čelu sa svojim štabovima, kao i izviđačka, prateća i četa automatičara, sa svojim komandama. Od pojedinaca posebno su se istakli borci: Ivan Lasić, Obren Matković, Andrija Corelja, Franjo Vanja, Dragutin Posilović, Stjepan Jandrek, Obrad Vlaško, Niko Fiorović, Šime Barišić; puškomitraljezac Gojko Pucar; desetari Ismet Isić, Jure Mandarić, Luka Moretić, Niko Orašević, Milan Kristić; bolničar Ivo Dragičević; vodnici Stjepo Đanović i Mijo Novosel; stariji vodnik Milan Đekić; zastavnici Jovo Tadić i Đuro Ljutić; potporučnici Mate Vidović, Stipe Samohod, Uroš Dobrijević i Marko Rosandić.

it it i<

Za uspješno izvršavanje zadataka i pokazano veliko borbeno iskustvo i umješnost u završnim operacijama za konačno oslobođenje naše zemlje, Štab 4. armije proglasio je 2. dalmatinsku proletersku udarnu brigadu najuspješnijom brigadom u jednomjesečnom takmičenju jedinica 4. armije, dodijelivši joj prvo mjesto.

Neposredno po završetku borbi u rajonu Jelšane, 6. maja poslije podne Štab 4. armije naredio je Štabu 9. udarne divizije da brigadu prikupi i dovede je u svoj sastav u rajonu Trsat. Ovo je naređenje odmah, radio-vezom, prenijeto Štabu brigade i brigada se padom mraka istog dana prikupila u rajonu s. Starad, s. Rečica, s. Podgrad, na cesti koja vodi za Trst, gdje je zanoćila 6/7. maja.

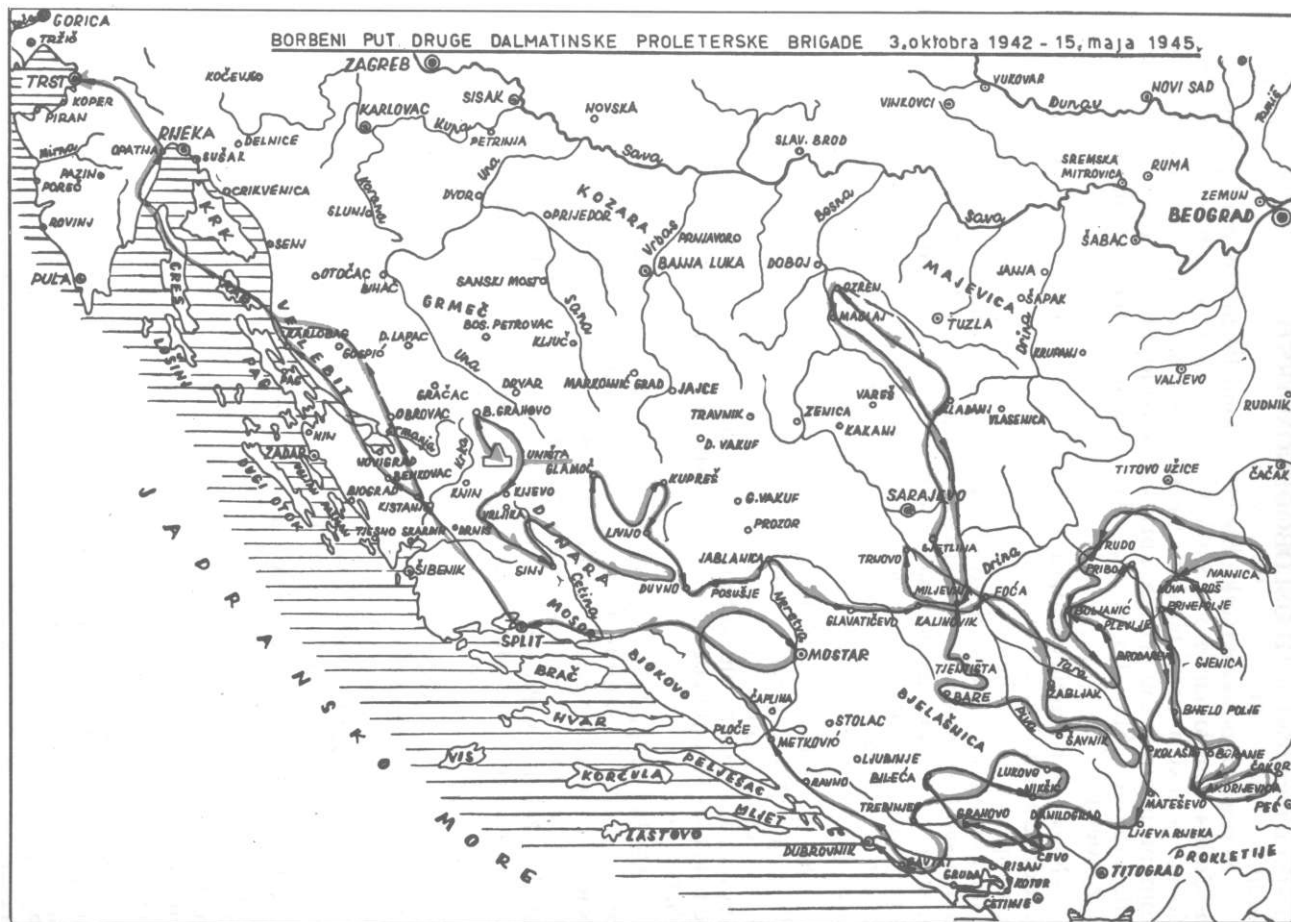
Nakon pristizanja u ovaj rajon, među sastavom brigade pronijela se vijest daje kapitulirala Hitlerova Njemačka i završen rat. Ta vijest izazvala je neopisivo oduševljenje i radost u jedinicama brigade. Radovali su se svi, i stari i novi borci što su doživjeli taj dan - dan konačne pobjede i oslobođenja svoje domovine od fašističkih zavojevača i njihovih domaćih slugu, za što je proliveno mnogo krvi i dato mnogo žrtava. Radujući se, istodobno su se, naročito stari borci, s prigušenom tugom i bolom sjećali svojih palih drugova i drugarica - suboraca iz brigade, koji nisu imali tu sreću da dožive ovaj dan, već su svoje živote ugradili u tu pobjedu nad neprijateljem.

Rano u jutro, 7. maja brigada se postrojila na cesti koja vodi za Trst. Tu je na brzinu izvršeno djelomično preoblačenje i »dotjerivanje« boraca s onim čime se od odjeće i obuće raspolagalo, nakon čega je brigada u marševskoj koloni, na čelu sa Štabom brigade, krenula pješke ka Trstu, u koji je ušla oko 14 sati istog dana i razmjestila se, uglavnom, u rajonu Škedenj (Servola).

Mada je brigada dan ranije, u rajonu Jelšane, završila svoj borbeni ratni put, ona se i u samom Trstu, 3. maja našla u jednoj vrsti ratne situacije. Naime, zapadni saveznici su zahtijevali da snage Jugoslavenske armije napuste Trst i Julijsku krajinu i da se povuku na tzv. Morganovu liniju: desna obala r. Mirna - s. Prošek - Gorica, što je predstavljalo historijsku nepravdu prema novoj Jugoslaviji, jer se radilo o ranije otrgnutom dijelu njenog nacionalnog teritorija, kojeg su sad konačno oslobodile jedinice Jugoslavenske armije. Pregovori oko toga trajali su preko mjesec dana. Za sve to vrijeme u Trstu i okolici bila je napeta i kritična situacija, koja je prijetila izbijanjem oružanog sukoba između naših i anglo-američkih jedinica, koje su se također nalazile u Trstu. Tako je brigada, kao i ostale naše jedinice, bile u stalnoj pripravnosti. Čak su jedinice noću zauzimale borbene položaje u pojedinim dijelovima grada.

Ogromna većina stanovništva Trsta i okolice zahtijevala je da jedinice Jugoslavenske armije ostanu u Trstu i Julijskoj Krajini. Međutim, državno političko rukovodstvo nove Jugoslavije pod ultimativnim pritiskom zapadnih saveznika, da ne bi zbog tršćanskog pitanja dovela do težeg materijalnog konflikta, potpisalo je 9. juna 1945. godine, sporazum o povlačenju naših snaga na tzv. demarkacionu Morganovu liniju.

Shodno navedenom, 2. dalmatiska proleterska udarna brigada napustila je Trst noću 11/12. juna 1945. godine i do 8 sati ujutro 12. juna prebacila se na položaje u okviru spomenute demarkacione linije, u širem rajonu s. Petrinje jugozapadno od Trsta. Jedan dio njenih boraca i starješina ušao je u sastav novoformiranog Odreda Jugoslavenske armije, koji je brojao oko 2.000 boraca i rukovodilaca i koji je, shodno spomenutom sporazumu, ušao u sastav savezničkih snaga na tzv. slobodnom teritoriju Trsta.

Tako je završio ratni borbeni put 2. dalmatinske proleterske udarne brigade.

Taj put - od malog planinskog sela Uništa, na vrletima Dinare, pa preko Dalmacije, Hercegovine, Bosne, Crne Gore i Sandžaka do Srbije, i na-
trag do Boke, Dubrovnika, Mostara, rodne Dalmacije, preko podvelebitske
obale, Raba, Cresa i Istre, do Trsta trajao je nešto više od dvije godine i se-
dam mjeseci, odnosno oko tisuću dana i noći napornog marševanja i vo-
đenja ljutih bojeva, uz veoma malo zastanaka i odmora.

PREGLED

gubitaka koje je neprijatelju nanijela II proleterska dalmatinska brigada u toku če-
tiri godine rata

GUBICI U:																			
ljudima				oružju i drugom materijalu															
Godine	Poginulih	Zarobljenih	Ranjenih	Puška	Puškomitraljeza	Mitraljeza	Bacača	Smajsera	Pištolja	Topova	Vag. municije	Radio-stanica	Telefona	Kamiona	Motocikla	Bicikla	Željez. vagona	Lokomotiva	Reflektora
1942.	550	47	30	172	6	9	3	—	—	2	2	1	—	—	—	—	—	—	—
1943.	1298	153	1298	179	24	9	5	17	56	—	1	5	—	7	1	—	—	—	—
1944.	1391	1276	1234	1572	29	14	7	32	36	10	2	5	10	7	1	—	—	—	—
1945.	1954	2235	235	2389	110	45	36	106	168	78	11	16	31	26	10	57	130	3	6
Ukup.	5193	3711	1797	4312	169	77	51	155	260	90	16	27	41	40	12	57	130	3	6
																		10	9

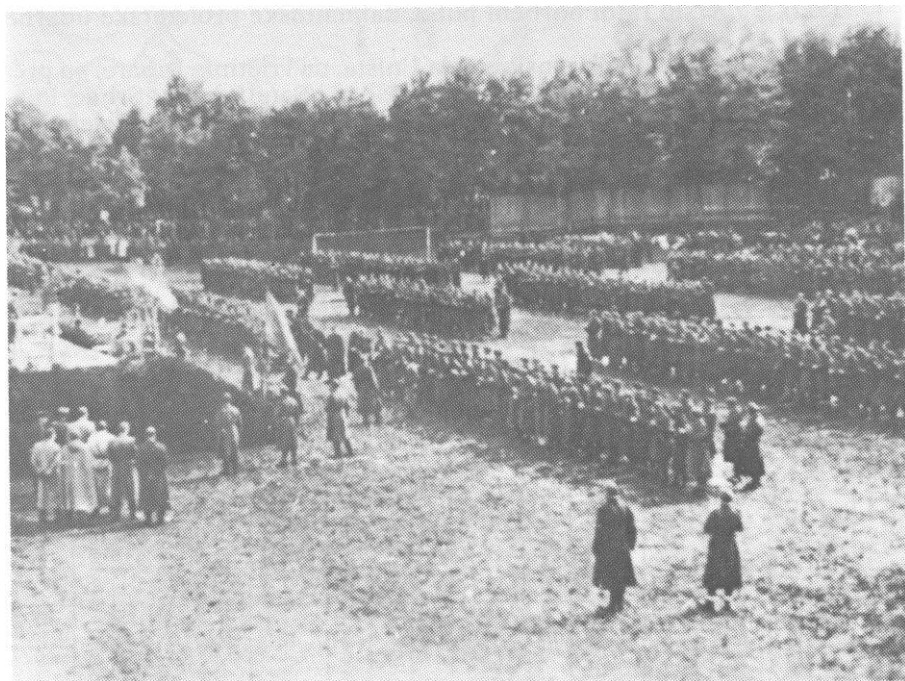
NAPOMENA: gubici su konstatirani iz dnevnika i operativnog izvještaja divizije. Vjerojatno su oni još i veći, jer se pri sređivanju dnevnika moglo zapaziti da svi gubici neprijatelja nisu registrirani u brigadnom dnevniku.

Izvor: O. Egić, n. d. str. 329.

Na tom putu brigada je vodila veće i manje bojeve i bitke, u kojima je Ubijeno preko 5.500, a zarobljeno 2.560 neprijateljskih vojnika i starješina i zaplijenjene ogromne količine naoružanja, municije i ratne opreme.

Na njenom putu od formiranja do završetka rata, kroz njene borbene redove prošlo je preko 5.500 boraca. Od toga broja - 1.098 drugova i drugarica dalo je svoje živote u borbama koje je vodila brigada, 64 su nestala, a 1.178 ih je ranjeno u borbi, dok je 22 pripadnika brigade proglašeno narodnim herojem.

Preživjeli borci 2. dalmatinske proleterske brigade, su i gordi na slavan ratni put svoje brigade, na sve njene uspjehe i žrtve koje je dala na tom putu, na priznanja i pohvale koje je za zasluge u ratu dobila, a posebno na priznanja i pohvale koje je dobila od svog Vrhovnog komandanta druga Tita, od kojih četiri krase njenu ratnu zastavu: Orden zasluga za narod I reda, Orden bratstva i jedinstva I reda, Orden narodnog oslobođenja i Orden narodnog heroja.

Nakon teškog borbenog puta svečana smotra brigade u Indiji u jesen 1945.